

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Sabina Čamdžićová

Osvojení zletilého

Diplomová práce

Olomouc 2015

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Domácí násilí vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 10. 4. 2015

Sabina Čamdžicová

Na tomto místě bych ráda poděkovala JUDr. Ondřeji Šmídovi, Ph.D. za trpělivost a odborné vedení a za cenné praktické rady a připomínky k této diplomové práci, čímž mi při její tvorbě velice pomohl.

Obsah

Obsah.....	4
Seznam používaných zkratk 6	6
1 Úvod.....	7
2 Historický vývoj.....	9
2.1 Období do roku 1949.....	9
2.2 Období od roku 1949 do roku 2014.....	12
3 Platná a účinná právní úprava.....	15
3.1 Úvahy nad systematikou právní úpravy.....	15
3.2 Účel osvojení.....	16
3.3 Definiční znaky.....	18
3.3.1 Pojem osvojení.....	18
3.3.2 Zletilost.....	19
3.4 Podmínky pro osvojení zletilého.....	20
3.5 Korektiv dobrých mravů.....	22
3.6 Omezení svéprávnosti.....	23
3.7 Souhlas manžela osvojovaného.....	24
4 Právní následky osvojení.....	28
4.1 Příjmení.....	28
4.2 Následky osvojení v majetkové sféře.....	29
4.2.1 Výživné.....	31
4.2.2 Dědické právo.....	32
4.3 Následky osvojení pro potomky osvojence.....	32
5 Osvojení, které je obdobou osvojení nezletilého.....	34
5.1 Důvody pro osvojení zletilého, které je obdobou osvojení nezletilého.....	34
5.1.1 Přírozený sourozenec byl osvojen týměž osvojitelem.....	35
5.1.2 Osvojitel pečoval o osvojovaného jako o vlastního již v době jeho nezletilosti.....	36
5.1.3 Takzvané nepravé osvojení.....	37

5.1.4	Řízení o osvojení zletilého bylo zahájeno v době nezletilosti osvojovaného.....	38
5.2	Odůvodněné zájmy pokrevních rodičů.....	38
5.3	Právní následky.....	40
5.4	Obdobné použití ustanovení o osvojení nezletilého.....	41
6	Osvojení, které není obdobou osvojení zletilého.....	44
6.1	Podmínky osvojení, které není obdobou osvojení nezletilého.....	44
6.1.1	Důvody zvláštního zřetele hodné.....	44
6.1.2	Odůvodněné zájmy potomků.....	45
6.1.3	Přínos osvojení.....	46
6.2	Právní následky.....	46
6.3	Přiměřené použití ustanovení o osvojení nezletilého.....	47
7	Závěr.....	48
8	Seznam použitých zdrojů.....	50
8.1	Monografie a učebnice.....	50
8.2	Komentáře.....	50
8.3	Odborné články a příspěvky ve sborníku.....	51
8.4	Právní předpisy.....	51
8.5	Judikatura.....	52
8.6	Ostatní.....	52
9	Abstrakt.....	53
10	Abstract.....	54
11	Klíčová slova (Keywords).....	55

Seznam používaných zkratk

OZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
LSZP	Listina základních práv a svobod
BGB	Bürgerliches Gesetzbuch – Občanský zákoník Německé spolkové republiky
ZŘS	zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů
ZoO	zákon č. 56/1928 Sb., o osvojení, v platném znění
OZO	Císařský patent ze dne 12. června 1811, obecný zákoník občanský
OSŘ	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
OSN	Organizace spojených národů
ZoR	zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, v platném znění
EŘ	zákon č. 120/2001 Sb., exekuční řád, ve znění pozdějších předpisů
SJM	společné jmění manželů
MatrZ	zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu, příjmení a změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
LPartG	Gesetz über die Eingetragene Lebenspartnerschaft (Lebenspartnerschaftsgesetz) - Zákon o registrovaném partnerství Německé spolkové republiky
ÚS	Ústavní soud

1 Úvod

Institut osvojení zletilého je jednou z „novinek“, kterou zavedl s účinností k 1. 1. 2014 zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, obecně známý jako tzv. nový občanský zákoník. Ačkoli bylo dlouhá léta osvojení v českém právním prostředí spojeno výhradně s nezletilými dětmi, nejde ve skutečnosti o institut zcela nový. V minulosti bylo osvojení zletilého tradičním právním nástrojem - známým již od dob římského práva. Naposledy jej na našem území umožňoval zákon o osvojení z roku 1928, který byl s účinností k 1. 1. 1950 zrušen zákonem č. 265/1949 Sb., o právu rodinném. Nyní se možnost osvojit zletilou osobu vrátila po více než 60 letech.

Jedná se tak o téma vysoce aktuální, přičemž znovuzavedení tohoto institutu vyvolává mnoho otázek. Jaké důvody vedly v minulosti zákonodárce k jeho zrušení? A jaké důvody naopak vedly k jeho aktuálnímu znovuzavedení? Jaký je vůbec smysl a účel osvojování zletilých plně svéprávných? Všechny tyto otázky se pokusím ve své diplomové práci odpovědět.

Nové právní úpravě osvojení zletilého nebyla dosud věnovaná příliš velká pozornost v odborné literatuře. Komplexně bylo toto téma zpracováno pouze dvěma komentáři k OZ¹, přičemž podrobná analýza byla provedena pouze Sedlákem a Šmídem v komentáři vydaném nakladatelstvím C. H. Beck. Otázkám řízení o osvojení zletilého se v poslední době věnuje zejména Svoboda². Neopomenutelným zdrojem bude také důvodová zpráva k občanskému zákoníku, resp. její příslušná část zpracovaná Zuklínovou. V historii byl tento institut zpracován podrobněji. Zákon o osvojení podrobně okomentovali Rouček se Sedláčkem³, cenným zdrojem informací jsou také starší československé učebnice rodinného práva.

Nepochybná aktuálnost dané problematiky a její současné nepříliš podrobné zpracování byly hlavními důvody, proč jsem si institut osvojení zletilého zvolila jako téma své kvalifikační práce. Budu tak mít prostor pokusit se o vlastní vědeckou činnost, upozornit na problematické otázky, vyjádřit vlastní názory.

¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s.

ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2012. 752 s.

² Např. SVOBODA, Karel. TLÁŠKOVÁ, Šárka. VLÁČIL, David. LEVÝ, Jiří. HROMADA, Miroslav a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. 1056 s.

SVOBODA, Karel. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekonstrukci soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014. 244 s.

³ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a kol. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl I. §§ 1 – 284*. Reprint původního vydání, Praha: ASPI, 2002. 1192 s.

Jako hlavní cíl této práce si kladu kritické zhodnocení právní úpravy institutu osvojení zletilého v „novém“ občanském zákoníku, a to v komparaci s úpravou obsaženou v občanském zákoníku německém, který měl být dle důvodové zprávy⁴ vedle italského občanského zákoník jedním z hlavních inspiračních zdrojů. Pokud při rozboru posuzované právní úpravy objevím případné nedostatky, pokusím se navrhnout jejich možná řešení. Nejen, že osvojení zletilého není zcela novým institutem v českém právu, jde o tradiční a běžný institut v řadě zemí – vedle již zmíněného Německa a Itálie je možné jmenovat také Rakousko a z mimo evropských např. Japonsko nebo Spojené státy americké. Z tohoto důvodu si dovoluji tvrdit, že znovu zavedení osvojení zletilého bylo velice přínosným krokem, který napříště pomůže vyřešit mnohé rodinné a sociální situace, jež dosud nebylo možné z právního hlediska vyřešit jen z důvodu věku potenciálního osvojovaného. Toto tvrzení se pokusím v průběhu práce prokázat.

S ohledem na předepsaný rozsah se budu primárně věnovat hmotněprávní úpravě, nicméně od procesní stránky není možné zcela odhlédnout, proto bude nezbytný prostor věnován také řízení o osvojení zletilého dle zákona o zvláštních řízeních soudních.

K objasnění stanovených cílů a prokázání tvrzení použiji hned několik vědeckých metod. Jak bylo již uvedeno, z historického hlediska není osvojení zletilého novým institutem, proto je nezbytné zaměřit se před samotným rozбором aktuální úpravy také na vývoj tohoto právního nástroje. Historickým souvislostem bude věnovaná druhá kapitola práce, při jejímž zpracování budu používat zejména historickou metodu, omezeně také metodu komparativní, a to pokud jde o řešení otázky, do jaké míry navazuje úprava v OZ na pojetí osvojení zletilého v ZoO.

Následující kapitoly – vlastní jádro práce, čili kapitola třetí až šestá, budou zaměřeny na aktuální právní úpravu a její jednotlivé ustanovení. Pro jejich zpracování použiji metodu deskriptivní, která umožňuje popisným způsobem představit zkoumané otázky. Dále také metodu analytickou – pro podrobnou analýzu problematických otázek, zjištění kladu a nedostatků zkoumané problematiky, a v neposlední řadě metodu komparativní, zejména pokud půjde o srovnání české a německé úpravy a jejich zhodnocení. Zejména při provádění úvah nad systematikou zákona je také možné hovořit o metodě klasifikace (třídění).

⁴ ZUKLÍNOVÁ, Michaela In ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vydání. Ostrava: Sagit, 2012, s. 367.

2 Historický vývoj

2.1 Období do roku 1949

Osvojení zletilé osoby na našem území umožňoval naposledy zákon o osvojení z roku 1928, který tuto problematiku vyjmul z obecného zákoníku občanského a říšského patentu o řízení nesporném⁵. Obecný občanský zákoník upravoval problematiku osvojení velice podobně, jako byla upravena v římském právu, resp. v justiniánských institucích.⁶ Zákon o osvojení navázal na úpravu v OZO a zachoval základní principy.

Podstatou osvojení bylo zřízení obdobného poměru jako mezi rodiči a dětmi, přičemž hlavním účelem osvojení nebylo zabezpečení výchovy dítěte, ale zajištění přechodu majetku. Právě proto bylo možné osvojit i zletilou. Převažující majetkoprávní aspekty osvojení můžeme dovodit mimo jiné ze způsobu vzniku osvojení, když k osvojení docházelo uzavřením smlouvy mezi osvojitelem a osvojencem⁷. Smluvní vznik právního vztahu je v českém právu nepochybně charakteristický spíše pro závazkové vztahy a nikoli pro vztahy vyplývající z rodinného práva, jejichž vznik je typicky vázán na rozhodnutí orgánu veřejné moci či vznikají ex lege.

Dále jsem rozhodla podrobněji rozvést právní úpravu osvojení zletilých osob podle ZoO, neboť jak již bylo řečeno, šlo o poslední úpravu osvojení zletilého na našem území, proto je tato velice důležitá a také se domnívám, že je zajímavá otázka, do jaké míry dnešní občanský zákoník na úpravu v ZoO navazuje, resp. do jaké míry se tyto úpravy liší.

Na rozdíl od dnešní úpravy se však nerozlišovalo mezi osvojením dětí a dospělých, nýbrž mezi osvojením plně svéprávných a nespolečněprávných osob⁸ a současně nebyla právní úpravě osvojení svéprávných osob věnována samostatná část zákona jako je tomu v OZ, jednotlivé odlišnosti v osvojení plně svéprávných a nespolečněprávných osob se promítají pouze v samostatných paragrafech či odstavcích. Nadále se budu věnovat pouze úpravě osvojení osob plně svéprávných.

Osvojovací poměr vznikal na základě smlouvy uzavřené mezi osvojitelem a osvojencem (§ 1 ZoO). Platnost osvojovací smlouvy podmiňovalo sepsání formou veřejné listiny či soukromé

⁵ Patent ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z., jímž se vydává zákon o soudním řízení ve věcech nesporných.

⁶ SEDLÁČEK, Jaromír In ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi – I. díl*. 1. vydání. Praha: V. Linhart, 1937, s. 894.

⁷ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Osvojení včera, dnes a zítra*. In DVORÁK, Jan, MALÝ, Karel (ed.). *200 let Všeobecného občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2011, s. 470.

⁸ Pojem zletilosti zákon o osvojení používá pouze v ustanoveních týkajících se právních následků osvojení, konkrétně uvádí, že nezletilý osvojencem přijde pod otcovskou moc osvojujícího muže.

listiny se soudně nebo notářem ověřenými podpisy (§8 ZoO) a její následné schválení soudem (§ 9 ZoO).

Přijmout jiného za vlastního mohl ten, kdo neměl vlastních manželských dětí nebo jim na roveň postavených dětí⁹. Osvojitel musel být starší 40 let a osvojenec minimálně o 18 let mladší než osvojitel (§ 1 odst. 2 ZoO). Uvedené podmínky však neplatily, chtěl-li muž osvojit své nemanželské dítě (§ 1 odst. 3 ZoO). Manžel mohl někoho osvojit nebo být někým osvojen pouze se souhlasem druhého manžela, resp. se souhlasem jeho opatrovníka (§ 1 odst. 4 ZoO). Nechtěl-li však druhý manžel souhlas udělit, nemohl být tento nahrazen rozhodnutím soudu¹⁰. Opětovné osvojení nebylo možné. Rovněž nebylo možné osvojit vlastního manžela, sourozence nebo jiného příbuzného v přímém pokolení. Jeden osvojitel mohl přijmout za vlastní více osob pouze, pokud tak učinil současně a pouze pokud mezi těmito osobami nebyl příbuzenský vztah jiný než sourozenecký (§ 1 odst. 5 ZoO), například nemohl být současně osvojen otec a syn¹¹. OZ doslova zachoval pouze jedinou z výše uvedených podmínek osvojení zletilého, a to nutný souhlas druhého manžela v případě osvojením jedním z manželů. Pokud jde o odlišnosti v dnešní úpravě, tak dle OZ není například překážkou, má-li osvojitel své biologické či osvojené děti.¹² OZ také nestanoví minimální věk osvojitele, avšak velice podobně upravuje minimální věkový rozdíl mezi osvojitelem a osvojenecem, který by měl činit alespoň 16 let (§ 803 OZ)¹³.

K platnému osvojení svéprávné osoby bylo třeba souhlasu rodičů osvojence (§ 2 odst. 1 ZoO), neboť jak uvádí Sedláček v komentáři k československému občanskému zákoníku „*svolení rodičů k adopci je výronem rodičovského práva, které přísluší nad dětmi vůbec, bez rozdílu, zda jsou nesvéprávné či svéprávné. Toto právo rodičů je úplně samostatné a zůstává zachováno i tehdy, když rodičovská moc z jakéhokoli důvodu zanikla, například zletilostí, odnětím soudním, zbavením moci otcovské*“.¹⁴ Významnější byl názor otce, který rozhodoval, byli-li rodiče odlišného mínění. Souhlas museli dát rodiče osobně, zastoupení připadalo v úvahu pouze v případě, že byli zbaveni svéprávnosti nebo

⁹ Mohlo se jednat o děti legitimované, osvojené, v poměru k matce nemanželské (§ 1 odst. 1 ZoS)

¹⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu č. RS 1928, viz. SEDLÁČEK, Jaromír In ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář ke československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi – I. díl*. 1. vydání. Praha: V. Linhart, 1937, s. 896.

¹¹ SEDLÁČEK, Jaromír In ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář ke československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi – I. díl*. 1. vydání. Praha: V. Linhart, 1937, s. 894.

¹² OZ samozřejmě také v žádném případě nerozlišuje mezi dětmi manželskými a nemanželskými, tak jako je tomu v ZoS. Taková úprava by byla v rozporu s ústavním pořádkem, když děti narozené v manželství i mimo ně mají dle čl. 32 odst. 3 LSZP stejná práva.

¹³ K použitelnosti toho ustanovení zařazeného k právní úpravě nezletilých dětí se blíže vyjadřují ve třetí, resp. páté a šesté kapitole této práce.

¹⁴ SEDLÁČEK, Jaromír In ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář ke československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi – I. díl*. 1. vydání. Praha: V. Linhart, 1937, s. 896.

neznámého pobytu.¹⁵ Odmítli-li rodiče dát souhlas k osvojení bez závažného důvodu, mohl být jejich souhlas nahrazen rozhodnutím soudu (§ 2 odst. 3 ZoO). Touto úpravou se ZoO na první pohled velmi odlišuje od OZ. Dle OZ totiž není k osvojení zletilé osoby potřeba souhlasu rodičů osvojeence a současně vzhledem k vývoji právní úpravy a obecně společnosti by nepřipadalo v úvahu, aby určující váhu měl názor otce.

Mezi právní účinky osvojení patřilo zejména vytvoření rodinného vztahu a přijetí jména osvojitele (§ 3 ZoO). Změnu příjmení nebylo možné vyloučit ani osvojovací smlouvou. Vdaná osvojenka k příjmení získanému osvojením musela připojit také své dosavadní příjmení, resp. příjmení, které získala uzavřením manželství¹⁶. Naproti tomu dle OZ přichází změna příjmení osvojeence v úvahu pouze fakultativně. Osvojení nemá obecně vliv na příjmení zletilého osvojeence, nicméně se souhlasem osvojitele, resp. se souhlasem svého manžela, má osvojenec možnost připojit ke svému příjmení osvojitelovo příjmení (§ 851 OZ).

Mezi osvojitelem a osvojeence vznikal též poměr jako mezi rodiči a manželskými dětmi (§ 4 ZoO), vznikala tak zde moc rodičovská a otcovská.¹⁷¹⁸ Účinky osvojení se vztahovaly rovněž na děti osvojeence, které se narodily později. Osvojenec a tyto jeho děti nabývali vůči osvojiteli také všechny majetkoprávní nároky jako manželské děti, konkrétně tedy zejména právo na výživu a dědické právo. Osvojencovi potomci narození před uzavřením osvojeenecké smlouvy museli vyjádřit souhlas, aby se na ně vztahovaly účinky osvojení. Vůči ostatním členům osvojitelovy rodiny nenabývá osvojenec a jeho potomci žádných práv, stejně tak tito nepozbývají žádná práva ve své původní rodině, vyjma vlivu osvojení na moc rodičovskou a otcovskou. Obdobně jako v OZ však měli osvojenec a jeho potomci nárok na výživu vůči své původní rodině pouze, pokud není osvojitel sám s to, aby jim poskytoval nárok na slušnou výživu (§ 4 odst. 4 ZoO). I dle OZ má osvojení účinky vůči dětem osvojeence, pokud se narodili později či s osvojením výslovně souhlasí.

¹⁵ V těchto případech dává souhlas zákonný zástupce tohoto rodiče a opatrovnícký soud (§ 2 odst. 2 ZoO).

¹⁶ SVOBODA, Emil. *Rodinné právo československé*. 2. vydání. Praha: Československý Kompas, 1946, s. 82.

¹⁷ SEDLÁČEK, Jaromír In ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému občanskému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi – I. díl*. 1. vydání. Praha: V. Linhart, 1937, s. 899.

¹⁸ Moc rodičovská představovala souhrn povinností zákonem uložených rodičům nad jejich dětmi s tím, že pojem moc vyjadřoval právo rodičům ukládat svým dětem povinnosti. Moc rodičovská příslušela pouze manželům nad jejich společnými dětmi. Jejím obsahem byla řádná výchova dětí, poskytovat dětem řádnou výživu, společně řídit jednání dětí, domáhat se návratu dětí uniklých z domácnosti a právo užít vůči dětem vhodných donucovacích prostředků. Moc rodičovská vlastně vznikla odštěpením od moci otcovské, kdy původně právní řád znal pouze moc otcovskou (původ v římském právu, kde rozhodovala pouze vůle otce), nicméně role matky v rodině postupně narůstala. I dle OZO však byly přiznány výlučně otci některá významná práva vůči dětem. Moc otcovská zahrnovala právo určovat povolání dítěte, právo udělit souhlas k sňatku, právo zastupovat dítě a spravovat jeho jmění. V rámci moci rodičovské zůstalo významnější postavení otce, například pouze otec odpovídal soudu za řádnou výchovu dětí, slovo otce také rozhodovalo v případných sporech. Viz. SEDLÁČEK, Jaromír. *Rodinné právo*. 1. vydání. Brno: Nákladem československého akademického spolku „Právnick“ v Brně, 1934, s. 143, 144, 150.

ZoO umožňoval upravit práva mezi osvojitelem a osvojencem osvojovací smlouvou odlišně. Nebylo však možné odchýlit se od zákonné úpravy změny příjmení osvojence. Odlišná ujednání také nesměla zkrátit práva třetí osoby bez jejího souhlasu. Dispozitivní byla zejména ustanovení § 4 ZoO upravující účinky osvojení v osobní a majetkové sféře. Osvojovací smlouvou tak bylo možno například zcela vyloučit majetková práva osvojence vůči osvojiteli nebo naopak rozšířit jeho práva i vůči jiným členům osvojitelovy rodiny, pokud s tím souhlasili. V konečném důsledku mohlo být osvojení osvojovací smlouvou poskytnuto pouze jméno osvojitele.¹⁹

Výslovně bylo dále stanoveno, že osvojitel nenabývá osvojením žádných majetkových nároků vůči osvojení a jeho potomkům (§ 6 ZoO. Jak je uvedeno v komentáři²⁰, není zřejmé, zda šlo o ustanovení kogentní či dispozitivní. Autoři komentáře se přiklonili k tomu, že jde zejména v případě adopce svéprávných osob o dispozitivní ustanovení. Významnou roli zde měl sehrát soud příslušný ke schválení adopční smlouvy, který měl důsledně zkoumat, zda nedošlo ujednáním v tomto směru odlišným od zákona k výraznému zkrácení práv osvojence či k porušení dobrých mravů. Krčmář tomuto ustanovení také přiznával možnou dispozitivní povahu, když ve své učebnici rodinného práva uvádí, že „smlouvou lze patrně ujednat jinak“²¹. Naproti tomu možnost odchýlení od § 6 ZoO je vyloučena dle názoru Svobody, neboť by osvojovací smlouva, která by zakládala majetková práva osvojitele vůči osvojení, byla v rozporu s dobrými mravy.²²

2.2 Období od roku 1949 do roku 2014

Po druhé světové válce²³ se zásadně změnilo pojetí osvojení, které se stává postupně výhradně formou náhradní rodinné výchovy. Odpadá také smluvní povaha vztahu mezi osvojitelem a osvojencem. Osvojení bude napříště založeno pouze konstitutivním rozhodnutím soudu. Vznik osvojení je tak více podřízen veřejnému právu, ačkoli institut samotný i nadále zůstává soukromoprávní záležitostí.²⁴

¹⁹ SEDLÁČEK, Jaromír In ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář ke československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi – I. díl*. 1. vydání. Praha: V. Linhart, 1937, s. 900.

²⁰ Tamtéž.

²¹ KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské IV. Právo rodinné*. 3. vydání. Praha: Nákladem spolku československých právníků „VŠEHRD“, 1936, s. 96.

²² SVOBODA, Emil. *Rodinné právo československé*. 2. vydání. Praha: Československý Kompas, 1946, s. 82.

²³ Vlivem velkého množství sirotků a rodičů, kteří naopak přišli o své děti v důsledku válečných událostí. Viz. ŠVESTKA, Jirí. *Osvojení v československém právním řádu*. Praha: Universita Karlova, 1973, s. 7.

²⁴ RADVANOVÁ, Senta. *Osvojení v proměnách společnosti* In DVORÁK, Jan, WINTEROVÁ, Alena (ed.). *Pocta Jiřímu Švestkovi k 75. narozeninám*. Praha: ASPI Publishing, s. r. o., 2004, s. 246 - 247.

Osvojení stále více směřovalo pouze k nezletilým dětem, nejvíce po socialistickém převratu v roce 1948. Možnost osvojit zletilou osobu zrušil zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, jež v plném rozsahu derogoval ZoO. Změna právní úpravy byla odůvodněna tím, že osvojení nemá být právním prostředkem k zachování rodiny jako kapitalistické buňky. Účel osvojení byl omezen „na výchovu dětí k lásce k práci a lidově demokratickému státu“²⁵. Těmto účelům osvojení možnost osvojit zletilého odporovala.²⁶ Na těchto principech setrval rovněž zákon o rodině z roku 1963²⁷. Institut osvojení zletilého nebyl do českého právního řádu zaveden ani po tzv. velké novele rodinného práva v roce 1998.^{28 29}

Jak jsem uvedla výše, ZoR nebyl nikdy novelizován v tom smyslu, že by zavedl možnost osvojit zletilou osobu. Na absenci takové právní úpravy narazil v roce 1995 Krajský soud v Brně (v této kapitole dále jen jako „Soud“). Soud dospěl k závěru, že ustanovení § 65 odst. 2 ZoR je v rozporu s Listinou základních práv a svobod, a to s článkem 3 odst. 1 a 3, jakož i s článkem 1 v návaznosti na ustanovení Deklarace práv dítěte³⁰, a proto podle § 109 odst. 1 písm. b) OSŘ a § 64 odst. 4 zákona o ústavním soudu svým usnesením přerušil řízení a podal ÚS návrh na zrušení části ustanovení § 65 odst. 2 zákona č. 94/1963 Sb., v tehdy platném znění. ÚS návrhu Soudu nevyhověl a nálezem ze dne 5. 11. 1996, sp. zn. PL ÚS 6/96, jej zamítnul. ÚS tedy nevyužil své derogační pravomoci zrušit právní předpis nebo jeho část. Možnost přijmout dospělou osobu za vlastní tak nebyla dovozena ani tímto způsobem, nicméně vzhledem k tomu, že jde v podstatě o jediný významnější pokus o zavedení tohoto institutu do českého práva, považuji za vhodné jej připomenout.

Rozpor s ústavním pořádkem shledal Soud v tom, že „*napadané ustanovení zákona o rodině v tehdy platném znění svou kogentní povahou neumožňuje osvojení zletilého dítěte, když takto koncipovaná právní úprava zakládá neodůvodněnou nerovnost v právech zletilých osob a nezletilých dětí, což je v rozporu s principem rovnosti práv občanů, tedy s jedním ze stěžejních principů Ústavy České republiky v kontextu s Deklarací práv dítěte a LSZP.*“ Soud uvedl, že „*mezi výlučná práva nezletilých dětí bylo zařazeno i právo na osvojení, čímž byla právě založena uvedená protiústavní nerovnost v právech občanů. Takové pojetí osvojení představovalo pouze formu náhradní rodinné výchovy. Opomíjelo však, že mohou existovat i důvody a zájem ostatních na osvojení, že osvojení zasahuje nejen do rodinně právních vztahů, ale prostřednictvím těchto vztahů i do vztahů*

²⁵ ZUKLÍNOVÁ, Michaela In ELIÁŠ, Karel a kol. Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. 1. vydání. Ostrava: Sagit, 2012, s. 367.

²⁶ Tamtéž.

²⁷ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině

²⁸ SEDLÁK, Petr. ŠMÍD, Ondřej In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdenka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo* (§ 655–975). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 764.

²⁹ Novela provedena zákonem č. 91/1998 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, a o změně a doplnění dalších zákonů

³⁰ Deklarace práv dítěte přijatá na půdě OSN v New Yorku dne 20. 11. 1959, č. DE 01/59

např. majetkoprávních, bytových apod. (pokud se týká vztahů právních) a neméně i do vztahů společenských.“ V této souvislosti soud odkázal také na to, že i některé okolní státy institut osvojení zletilého znají.

Ústavní soud dovodil, že *„osvojení je v kontextu celé právní úpravy této problematiky institutem, jež svědčí zejména osvojitelům, tedy že jde primárně o právo osvojitele adoptovat nezletilé dítě. Při posuzování možného porušení principu rovnosti je tak rozhodné, zda je postavení všech osvojitelů z hlediska právní úpravy stejné, a sice všichni mohou osvojit pouze nezletilé dítě.“* Pokud jde o otázku, zda byl porušen princip rovnosti tím, že zákonodárce nezahrnul do kategorie možných osvojenců také zletilé osoby, Ústavní soud uzavírá, že *„je postavení nezletilých a zletilých nepochybně nestejně, nicméně nejde o nerovnost, která by dosahovala intenzity nerovnosti protiústavní. Odlišnost je dána naléhavostí potřeby zajistit náhradní rodinnou výchovu právě nezletilým dětem. Rozdíl, který tak zákonodárce stanovil, nelze označit ani za neodůvodněný, stanovený libovolně či za diskriminaci.“*

K předmětnému nálezu připojili své odlišné stanovisko hned dva soudci, a to prof. Vladimír Klokočka a dr. Vladimír Paul. Klokočka poukázal na neodůvodněné omezení lidské svobody, jež napadené ustanovení ZoR způsobuje, což je v rozporu s principem minimalizace zásahů státu do soukromého a rodinného života. Dle jeho názoru bylo osvojení chybně chápáno jako jakési privilegium. Uvedl, že *„pokud jde o zletilé osoby, je nelogické, aby byly v možnosti být osvojeny omezovány, když tyto jsou schopny samostatně právně jednat i rozpoznat své zájmy.“* Soudce Klokočka dále zmínil, že tehdejší úpravou se Česká republika zřetelně lišila od ostatních evropských států, které osvojení zletilých vesměs připouštěly, a on sám tuto okolnost považoval za významnou s ohledem na blížící se vstup České republiky do Evropské unie.

Pozdější odlišné stanovisko připojil Paul., který vyjádřil plný souhlas s názory Klokočky a doplnil, že zamítnutí návrhu Soudu je nejen nesprávné ale také nelogické. Dle jeho názoru *„zákon sám výslovně možnost osvojit zletilou osobu výslovně nevyloučil a pouze z absence výslovné úpravy nelze dovozovat naprostý zákaz.“* V tomto směru však nemohu s odlišným stanoviskem souhlasit, neboť osvojením se nepochybně zasahuje do statusové sféry osob, a jako takové bylo nutné jej upravit kogentně a nelze uplatňovat základní soukromoprávní princip, co není zakázáno, je povoleno.

3 Platná a účinná právní úprava

Zbývající část této práce se bude již věnovat pouze aktuální právní úpravě institutu osvojení zletilého, a to v komparaci s pojetím zdejšího institutu v právním řádu Německé spolkové republiky. Tato kapitola pojednává o základních otázkách tématu jako je vymezení základních pojmů, systematika úpravy, legální definice či korektiv dobrých mravů jakožto předpoklad úspěšného návrhu na osvojení zletilé osoby.

3.1 Úvahy nad systematikou právní úpravy

Osvojení zletilého je zakotveno v pátém pododdílu oddílu druhého dílu druhého části druhé OZ, konkrétně v paragrafech 846 až 854, tedy celkem v devíti ustanoveních členěných do čtyř částí. Zkoumaná problematika začíná stanovením zákazu rozporu s dobrými mravy v § 846 OZ. Zákon dále rozlišuje mezi dvěma typy osvojení, a to osvojení zletilého, které je obdobou osvojení nezletilého (§ 847 OZ) a osvojením zletilého, které není obdobou osvojení nezletilého (§ 848 a 849 OZ). Tomuto dělení odpovídá také systematika příslušné části zákona, přičemž následují společná ustanovení (§ 850 až 854 OZ).

Systematika zákona není však dle mého názoru vhodně zvolena. Mám za to, že přehledněji by zákon působil, kdyby společná ustanovení byla zařazena již na začátek příslušného pododdílu, tedy bezprostředně za ustanovení § 846 o zákazu porušení dobrých mravů. Koneckonců § 846 se nepochybně vztahuje k oběma typům osvojení zletilého, v tomto smyslu tak jde také o „společné ustanovení“. Jsem si vědoma toho, že převážná část společných ustanovení se věnuje následkům osvojení zletilého, které při pohledu na věc z hlediska časové posloupnosti, čili že nejprve je třeba splnit zákonné podmínky a teprve poté můžeme uvažovat nad právními účinky, zařazeny správně na konec, nicméně si myslím, že by právní úprava byla mnohem přehlednější, kdyby systematika šla cestou od obecného ke speciálnímu, tedy nejprve všechna společná ustanovení a teprve poté výčet speciálních ustanovení o jednotlivých typech osvojení. Rozdíly mezi oběma typy osvojení spočívají zejména v různých zákonných předpokladech pro přípustnost osvojení zletilé osoby, v použitelnosti ustanovení o osvojení nezletilých dětí a také v některých právních následcích, zejména ve vztahu k příbuzenským vztahům osvojením ovlivněných³¹.

V otázce systematiky zákona měl jednodušší práci německý zákonodárce, neboť BGB nerozlišuje více typů osvojení. BGB pojímá osvojení zletilých jednotně s tím, že upravuje případy,

³¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana. KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 173.

ve kterých může soud přiznat osvojení zletilého stejné následky, jaké má osvojení nezletilého dítěte, resp. dává rodinnému soudu pravomoc³² rozhodnout tak, že se následky osvojení zletilé osoby budou řídit podle ustanovení, které upravují následky osvojení nezletilého dítěte.³³ V německé právní úpravě tak logicky nemohly vzniknout tak výrazné koncepční problémy v řazení jednotlivých ustanovení. Příslušná ustanovení zákona jsou tak uspořádána do jednoho pododdílu bez dalšího vnitřního členění. Každý paragraf je také pojmenován, což jistě přispívá k větší přehlednosti. Rovněž oceňuji logické uspořádání jednotlivých paragrafů respektující do jisté míry také časové posloupnost, kdy jsou zde nejprve ustanovení upravující podmínky a způsob vzniku osvojení zletilého (§ 1767 až 1768 BGB), následuje ustanovení upravující situaci, kdy je osvojení zcela vyloučeno (§ 1769 BGB), následky osvojení (§ 1770 BGB), zrušení osvojení (§ 1771 BGB) a až na konci je zařazeno specifické osvojení zletilého s účinky osvojení nezletilého (§ 1772 BGB).

V souladu s výše uvedeným, jsem se rozhodla zařadit společná ustanovení před kapitoly věnované jednotlivým typům osvojení. Níže v této kapitole se budu věnovat těm ze společných ustanovení, která upravují některé specifické podmínky osvojení zletilé osoby, jako je osvojení v případě, že je osvojovaný omezen ve svéprávnosti či v manželském svazku. Pro ještě větší přehlednost bude samostatná kapitola věnována právním následkům osvojení.

3.2 Účel osvojení

Úvodem považuji za vhodné vymezit účel osvojení zletilé osoby, který by měl jistě souviset s důvody, pro které se osvojení zletilého stalo jedním z institutů, které do českého právního řádu přinesl „nový“ občanský zákoník. Obecným účelem osvojení zletilého je přijetí cizí osoby za vlastní³⁴ a tedy umělé vytvoření příbuzenských vztahů. Zatímco v případě osvojení nezletilých dětí je nepochybně výhradním účelem institutu osvojení zajištění osobní péče a výchovy osvojovaného dítěte, tedy zajištění náhradního rodinného prostředí, budou hrát v případě osvojení zletilého významnou roli také majetkové zájmy osvojitele a osvojovaného³⁵. Do popředí pak přirozeně vstupuje zejména dědické právo.

³² K rozhodování rodinně právních věcí jsou podle zákona o řízení ve věcech rodinných s účinností od 1. 9. 2009 příslušné soudy pro rodinné záležitosti, což jsou podobně jako v české republice soudy pro mládež, specializované kolegia okresních soudů. Viz. TAMM, Marina In ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy*. Praha: Leges, 2010. s. 81, 98.

³³ Následky osvojení nezletilého dítěte upravují paragrafy 1754 až 1756 BGB.

³⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana. KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 174.

³⁵ Tamtéž.

Účelem osvojení zletilého, které je obdobou osvojení nezletilého slouží zejména narovnání rodinných vztahů v situacích, kdy sociální realita v rodině osvojence neodpovídá právnímu stavu, což dosud nebylo možné z důvodu zletilosti osvojence napravit.³⁶

Institut osvojení, které není obdobou osvojení nezletilého, je pak určen zejména osobám, které nemají svých vlastních potomků - pokrevních ani právních, případně jim jejich potomci neposkytují potřebnou pomoc v nemoci či ve stáří nebo jsou nedosažitelní či pobývají neznámo kde.³⁷Tento typ osvojení může například sloužit osobám k zajištění péče ve stáří³⁸. Vyhledat jej mohou také osoby, které nemají pokračovatele ve svém vědeckém, uměleckém, řemeslném či jiném díle³⁹.

Německá právní úprava pojímá institut osvojení zletilého jako výjimečný institut, který má sloužit výhradně rodinně právním účelům⁴⁰, tj. již zmiňovanému srovnání sociální reality s realitou právní, kdy například trvající faktický vztah mezi osvojencem a osvojitelem jako mezi rodičem a dítětem získá právní podobu. Osvojení zletilého by však nemělo sloužit například k právnímu zakotvení ryze přátelského vztahu, zabránění vymření rodu nebo usnadnění získání povolení k pobytu cizinci, dostatečným důvodem není ani předání vědeckého díla⁴¹. Německé právní pojetí se tedy v mnohém liší od pojetí českého, zejména pokud jde o osvojení, které není obdobou osvojení nezletilého. Českou úpravu však v tomto směru považuji za účelnější, jelikož takto může být tento nově zavedený institut využíváný pro řešení nejrůznějších životních situací, které vždy nemusejí být motivovány rodinnými aspekty, aniž by byl sledován účel v rozporu s dobrými mravy. Osoba, která kupříkladu zasvětila svůj život vědeckému bádání, nově bude mít právního potomka, kterému předá své dílo a současně si takto do jisté míry zajistí pomoc ve stáří či nemoci.

³⁶ SEDLÁK, Petr. ŠMÍD, Ondřej In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdenka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 769.

³⁷ ZUKLÍNOVÁ, Michaela In ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vydání. Ostrava: Sagit, 2012, s. 367.

³⁸ DAUBNEROVÁ, Alena. *MATRIČNÍ ČINNOST po účinnosti nového občanského zákoníku*. 1. vydání. Praha: Linde Praha, 2013, s. 78.

³⁹ ZUKLÍNOVÁ, Michaela In ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vydání. Ostrava: Sagit, 2012, s. 367.

⁴⁰ MAURER, Hans – Ulrich In REBMANN, Kurt. SÄCKER, Franz Jürgen. RIXECKER, Roland a kol. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 8. Familienrecht II*. 4. vydání. Mnichov: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 2002, s. 1376 – 1377.

⁴¹ KEMPER, Reiner In SCHULZE, Reiner a kol. *Bürgerliches Gesetzbuch. Handkommentar*. 7. vydání. Baden – Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2012, s. 1954 – 1955.

3.3 Definiční znaky

3.3.1 Pojem osvojení

Pojem osvojení v obecné rovině definuje § 794 OZ a to tak, že se osvojením rozumí přijetí cizí osoby za vlastní. Osvojení tak zakládá změnu ve statusové sféře dotčených osob a zapisuje se do matriky (§ 797 OZ).⁴² V komentáři k OZ⁴³ Nová v souvislosti s definicí osvojení poukazuje na možné problémy s výkladem pojmu „cizí osoba“. Nová uvádí, že „výklad tohoto pojmu může směřovat k tomu, že se jedná o osobu, která není k osobě osvojitele v příbuzenském vztahu, ale taková osoba zdaleka nemusí být „cizí“, pokud je již z minulosti spojuje kupř. vztah citový. Na překážku osvojení však není ani existence příbuzenského vztahu, nejedná-li se o příbuzenství vymezené v § 804.⁴⁴ Modelově budiž řečeno, že teta a strýc mohou osvojit neteře nebo synovce – také se tak často děje, kteří jsou k osobám osvojiteli v příbuzenském poměru a často svázáni i citovými pouty. Taková osoba není „cizí“, jakkoliv není z osvojení vyloučena. Na tomto příkladu zřejmá nepřesnost, a tedy i jistá nadbytečnost definice osvojení.“⁴⁵ Nemohu však s Novou souhlasit v tom, že by měl výklad pojmu „cizí osoba“ činit jakékoli potíže. Mám za to, že autoři zákona chtěli definicí jednoduše vyjádřit, že osvojitelé se stanou právními rodiči osoby, kterou nepočali a která tedy není po biologické stránce jejich vlastní. V tomto směru je pojem „cizí“ dle mého názoru zcela vyčerpávající a přesný. Ke stejnému závěru musíme nutně dojít při výkladu sporného pojmu pomocí teleologického výkladu⁴⁶, tedy podle jeho účelu. Účelem je zde jednoznačně vyloučit z osvojení pokrevní příbuzné osvojitele. Výše uvedený příklad znázorňující nepřesnost definice osvojení je nicméně jistě pravdivý, domnívám se však, že je taková úvaha nadbytečná, neboť si nedovedu představit, že by mohla způsobovat obtíže v praxi⁴⁷.

Nová dále uvádí, „že podobně nepřesná zejména ve vztahu k osvojení zletilých osob je formulace přijetí za vlastního“. Ani v této úvaze však nespátřuji po praktické hlubšího významu, a to ze stejných důvodů. Nepopírám, že zejména v případě osvojení, které není obdobou osvojení nezletilého, mnohdy nebude mezi osvojitelem a osvojencem vztah založený na vzájemné osobní péči

⁴² HRUŠÁKOVÁ, Milana. KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 173.

⁴³ Nová, Hana In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 336.

⁴⁴ Dle § 804 NOZ je osvojení vyloučeno mezi příbuzný v přímé linii a mezi sourozenci (vyjma náhradního mateřství, které však v případě osvojení zletilých nepřichází v úvahu).

⁴⁵ NOVÁ Hana In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 336.

⁴⁶ Myšleno objektivně teleologický výklad ve vlastním smyslu, tedy takový „způsob výkladu právních předpisů, který je založen na pojetí právního předpisu jako nástroje k dosažení určitého účelu“. Viz. MELZER, Filip. *Metodologie nalézáni práva. Úvod do právní argumentace*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 162.

⁴⁷ A je dle mého názoru nutně zdůraznit, že právo jako takové má smysl pouze při jeho aplikaci. Použitelnost v praxi tak považuji za zásadní kritérium při hodnocení právních norem.

a podobně, na druhou stranu „přijmout jiného za vlastního“, tzn. za vlastní dítě, může představovat mnoho různých podob a ani v případě této formulace si neumím představit praktické problémy.

3.3.2 Zletilost

Pro vymezení institutu osvojení zletilého je potřeba definovat také samotný pojem zletilosti. Zletilosti nabývají fyzické osoby v souladu s ustanovením § 30 odst. 1 věty druhé OZ dovršením osmnáctého roku věku. Ve smyslu ustanovení o osvojení je třeba za zletilého považovat také toho, kdo ač je dosud nezletilý nabytí plné svéprávnosti, když § 854 OZ výslovně stanoví, že pro osvojení nezletilého, kterému byla přiznána plná svéprávnost, se ustanovení o osvojení zletilého použijí obdobně. V tomto směru je tak zvolené pojmenování jako „osvojení zletilého“ nepřesné a zavádějící, když se v souladu s § 854 týká také některých nezletilců. Zákodárce se přiklonil k použití označení „osvojení zletilých“ namísto přesnějšího „osvojení plně svéprávných“, neboť je obvyklejší mluvit o „osvojení zletilého“⁴⁸.

Otázky vyvolává také formulace samotného § 854 OZ, poněvadž hovoří pouze o nezletilých, kterým byla *přiznána* plná svéprávnost. Před nabytím zletilosti se však plné svéprávnosti nabývá nejen přiznáním svéprávnosti, ale také uzavřením manželství. V druhém případě dochází k nabytí svéprávnosti ex lege k okamžiku uzavření manželství. Svéprávnost nabytá uzavřením manželství se neztrácí ani zánikem manželství, ani prohlášením manželství za neplatné. Přiznání svéprávnosti neboli tzv. emancipace je upravena v § 37 OZ. Na rozdíl od nabývání svéprávnosti uzavřením manželství z tohoto ustanovení vyplývá, že k nabytí svéprávnosti emancipací nedochází ex lege nýbrž je třeba konstitutivního soudu. Soud v této věci rozhoduje na návrh nezletilého, přičemž návrhu vyhová, dosáhl-li nezletilý věku šestnácti let, prokáže-li nezletilý schopnost sám se živit a obstarat si své záležitosti a pokud s návrhem souhlasí zákonný zástupce nezletilého. V ostatních případech soud vyhová návrhu, je-li to z vážných důvodů v zájmu nezletilého. Řízení může být zahájeno také na návrh zákonných zástupců nezletilého, pokud se nezletilý k návrhu připojí.

Vyvstává zde tedy otázka, zda se ustanovení § 854 OZ použije také na případy nabytí svéprávnosti uzavřením manželství. Při uplatnění striktního jazykového výkladu, dle kterého je primárním indicií smyslu právní normy dikce (textace) této normy⁴⁹ bychom měli dojít k závěru, že ustanovení o osvojení zletilých se ve smyslu citovaného ustanovení použije pouze na

⁴⁸ ZUKLÍNOVÁ, Michaela In ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vydání. Ostrava: Sagit, 2012, s. 367.

⁴⁹ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 89.

ty nezletilé, kterým byla svéprávnost přiznána soudním rozhodnutím. Takový závěr by ale vedl k absurdnímu důsledku, neboť by nezletilé osoby, jež nabyly plné svéprávnosti uzavřením manželství, byly de facto neosvojitelné. Nebylo by je totiž možno osvojit ani dle ustanovení o osvojení nezletilých dětí, protože dle § 802 OZ je možné osvojit pouze nezletilé dítě, které nenabylo plné svéprávnosti, aniž by se rozlišoval způsob nabytí zletilosti. Žádný logický důvod pro vyloučení těchto osob z osvojení však neshledávám. Je proto třeba uplatnit ve vztahu k § 854 OZ rozšiřujícího výkladu a formulací „přiznána svéprávnost“ rozumět také plnou svéprávnost získanou uzavřením manželství.⁵⁰

3.4 Podmínky pro osvojení zletilého

V této kapitole se pokusím obecně vymezit základní podmínky a pojmy spojené s osvojením zletilého. V podrobnostech týkajících se zejména jednotlivých typů osvojení si dovoluji odkázat na příslušné kapitoly níže.

Jak vyplývá z výše uvedeného, pokud jde o osobu osvojence, musí být zletilý, anebo nezletilý, avšak plně svéprávný. Omezení svéprávnosti zletilého osvojence přitom nezakládá překážku osvojení, je pouze nutné, aby byl zastoupen buď svým zákonným zástupcem či opatrovníkem (§ 850 odst. 1 OZ). Osvojitelem se může v souladu s § 799 OZ stát pouze zletilá, plně svéprávná osoba.

Úspěšný návrh na osvojení zletilého předpokládá u obou typů osvojení, aby byl dán souhlas osvojence i osvojitele⁵¹, případně také manžela osvojitele⁵², osvojení musí být v souladu s dobrými mravy (§ 846 OZ). S osvojením musí dále vždy souhlasit manžel osvojence a v případech, kdy je osvojenec buď omezen ve svéprávnosti, nebo je získání jeho souhlasu s osvojením spojeno s těžko překonatelnou překážkou, nesmí být osvojení v rozporu s oprávněnými zájmy manžela, případně dalších členů rodiny (§ 850 odst. 2 OZ).

Osvojení zletilého, které je obdobou osvojení nezletilého, se svým účelem blíží osvojení nezletilého dítěte⁵³. Tento typ osvojení je přípustný pouze ve čtyřech taxativně vymezených případech (§ 847 odst. 1), a to jestliže:

- a) přirozený sourozenec osvojovaného byl osvojen tímž osvojitelem,

⁵⁰ SEDLÁK, Petr. ŠMÍD, Ondřej In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 800.

⁵¹ Což se promítá v tom, že řízení o osvojení zletilého je výhradně návrhové zahájené společným návrhem osvojitele a osvojovaného.

⁵² Souhlas manžela osvojitele není zákonem stanoven výslovně nicméně, zde není důvod, aby byl manžel osvojitele chráněn méně než manžel osvojence. V podrobnostech viz. 3.7 Souhlas manžela osvojovaného.

⁵³ HRUŠÁKOVÁ, Milana. KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 175.

- b) v době podání návrhu na osvojení byl osvojovaný nezletilý,
- c) osvojitel pečoval o osvojovaného jako o vlastního již v době jeho nezletilosti,
- d) osvojitel hodlá osvojit dítě svého manžela.

Osvojení zletilého, které je obdobou osvojení nezletilého, je však vyloučeno, pokud by bylo v rozporu s odůvodněným zájmem pokrevních rodičů osvojovaného (§ 847 odst. 2). Osvojení zletilého, které je obdobou osvojení nezletilého, musí být také v souladu s ustanovením o osvojení nezletilého, jelikož zákon dále přikazuje analogické použití ustanovení upravujících osvojení nezletilého⁵⁴, když stanoví, že se pro tento typ osvojení užití ustanovení o osvojení nezletilého (vyjma § 838 a 839 OZ) obdobně (§ 847 odst. 2 OZ).

Význam slova „obdobně“ je vymezen v čl. 41 legislativních pravidel vlády⁵⁵, dle kterého slovo „obdobně“ ve spojení s odkazem na jiné ustanovení téhož nebo jiného právního předpisu vyjadřuje, že toto ustanovení se na vymezené právní vztahy vztahuje v plném rozsahu. Na použitelnost konkrétních ustanovení se podrobněji zaměřuji v páté kapitole této práce.

Osvojení zletilého, které není obdobou osvojení nezletilého, předpokládá vedle výše nastíněných obecných podmínek existenci také důvodů zvláštního zřetele hodných (§ 848 odst. 1 OZ). Z výslovné dikce zákona vyplývá, že jde o zcela výjimečný institut. Osvojení je v těchto případech přípustné, pouze pokud není na újmu potomků osvojitele nebo osvojovaného a pokud je to přínosné pro osvojence a osvojitele navzájem (§ 848 odst. 1 OZ). Dle citovaného ustanovení však v odůvodněných případech postačí, aby bylo osvojení přínosné alespoň pro jednoho z nich.

Také v případě tohoto typu osvojení zletilého je stanoveno podpůrné použití ustanovení o osvojení nezletilých. Podle § 849 odst. 2 OZ se ustanovení o osvojení nezletilého, vč. ustanovení o jeho následcích, použijí přiměřeně.

Význam slova „*přiměřeně*“ je rovněž vymezen již citovanými Legislativními pravidly vlády, a to v čl. 41 odst. 2. Slova „*přiměřeně*“ ve spojení s odkazem na jiné ustanovení téhož nebo jiného právního předpisu má být užíváno pouze výjimečně. Je jím vyjádřen volnější vztah mezi takovým ustanovením a vymezenými právními vztahy. Pro účely použitelnosti ustanovení upravujících osvojení nezletilého na osvojení zletilého, které není obdobou osvojení nezletilého, to pak znamená, že se užití pouze ta ustanovení osvojení nezletilého, která neodporující účelu osvojení zletilého a zároveň nemá osvojení zletilého vlastní úpravu⁵⁶. Při aplikaci ustanovení

⁵⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana. KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 175.

⁵⁵ Legislativní pravidla schválená usnesením vlády ze dne 19. března 1998 č. 188, ve znění pozměňujících usnesení

⁵⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana. KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 176.

o osvojení nezletilého by se mělo také dbát na to, aby nedocházelo k překračování rozsahu zásahů do práv a povinností subjektů osvojení, který má být co nejnižší⁵⁷. V podrobnostech si i v tomto případě dovoluji odkázat na pozdější kapitolu této práce, a to kapitolu šestou věnovanou příslušnému typu osvojení zletilého.

3.5 Korektiv dobrých mravů⁵⁸

Zákon úvodem pátého pododdílu stanoví jednu ze základních podmínek osvojení zletilého, a sice že na rozdíl od osvojení nezletilých není třeba v případě osvojení zletilých osob zkoumat, zda je osvojení v souladu se zájmy osvojence, že lze osvojit zletilého pouze, není-li to v rozporu s dobrými mravy (§ 846 OZ).⁵⁹ Dle důvodové zprávy⁶⁰ má být z tohoto zřejmé, že jde o výjimečný institut sloužící k řešení situací, jež není možné řešit jinak než zákonem stanoveným postupem, když dispozitivní ujednání je s ohledem na statusovou povahu vyloučeno. I přes toto odůvodnění však považuji ustanovení § 846 OZ za nadbytečné, neboť princip dobrých mravů je zakotven již v § 1 odst. 2 OZ, dle kterého jsou mimo jiné zakázána ujednání porušující dobré mravy. Princip dobrých mravů tak platí obecně ve vztahu ke všem soukromoprávním jednáním. Odůvodnění, dle kterého má být jeho zdůrazněním v případě osvojení zletilého vyjádřena výjimečnost tohoto institutu, považuji do jisté míry v rozporu s tím, že princip dobrých mravů platí bez dalšího vždy.

Ve vztahu k osvojení zletilého je považuji korektiv dobrých mravů zejména za kritérium, kterým bude stanoven rozsah nutného dokazování skutečností týkajících se povahy vztahů mezi osvojencem a osvojitelem. To je zjevné například pokud má být takovým rozparem zastřeny sňatek⁶¹ nebo má-li být osvojením obcházen zákon ve věcech azylových⁶².

⁵⁷ SEDLÁK, Petr. ŠMÍD, Ondřej In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdenka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 783.

⁵⁸ „Dobré mravy jsou právně významnou hodnotou v právu poměřující právní normy a jejich realizaci buď s mravním smyslem právní úpravy, nebo s ekvitou chápanou buď rovněž jako mravnost, nebo jako požadavek rovných pozic účastníků právních vztahů. Dobré mravy svým významem nabývají významu základní zásady soukromého práva. Dobré mravy patří z hlediska obsahového k neurčitým pojmům, z hlediska funkčního k pojmům, které jsou užívány částečně jako hodnota v právu, na kterou se právo přímo neodvolává (tedy jako princip ve vlastním smyslu), zásadně však jako norma neurčitého obsahu, užívaná na základě přímého zákonného odkazu (např. § 3 odst. 1 ObčZ, tady jako tzv. generální klauzule). Posouzení konkrétního obsahu pojmu D. by však mělo náležet soudci aplikujícímu právo. Některé západoevropské právní řády, ale i evropské projekty soukromého práva, namísto principu dobrých mravů v podobném významu užívají principů dobré víry (Good Faith), poctivého obchodního styku (Fair Dealing), rozumnosti (Reasonableness), případně jiných.“ Viz. HURDIK, Jan In HENDRYCH, Dušan a kol. *Právní slovník*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 151 – 152.

⁵⁹ BEZOUŠKA, Petr. PIECHOWICZOVÁ, Lucie. *Nový občanský zákoník. Nejdůležitější změny*. 1. vydání. Olomouc: Anag, spol. s r. o., 2013, s. 123.

⁶⁰ ZUKLÍNOVÁ, Michaela In ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vydání. Ostrava: Sagit, 2012, s. 366.

⁶¹ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vydání. Ostrava: Sagit, 2012, s. 366.

⁶² ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Osvojení věra, dnes a zítra*. In DVOŘÁK, Jan, MALÝ, Karel (ed.). *200 let Všeobecného občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2011, s. 470.

Korektiv dobrých mravů stanoví jako základní kritérium osvojení zletilého v souladu se zákonem také BGB. Podle § 1767 BGB platí, že zletilý může být jiným přijat za vlastního, je-li osvojení zjevně v souladu s dobrými mravy. Výslovně se dále stanoví vyvratitelná domněnka, že osvojení není v rozporu s dobrými mravy, jestliže vzniknul mezi osvojitelem a osvojencem vztah jako mezi rodičem a dítětem. V tomto se může zdát německá úprava propracovanější než úprava česká, když zde není pouhá deklarace, že rozpor s dobrými mravy je zakázán. Je-li však mezi osvojitelem a osvojencem vytvořen vztah jako mezi rodičem a dítětem, tak je dle mého názoru porušení dobrých mravů z povahy věci vyloučeno, přičemž povaha vztahu mezi osvojitelem a osvojencem bude předmětem soudního zkoumání v každém jednotlivém případě.

3.6 Omezení svéprávnosti

V souladu se sledovanou právní úpravou je možné osvojit plně svéprávného zletilého, nezletilého, kterému byla přiznána plná svéprávnost a také zletilého, který byl ve svéprávnosti ať už z jakéhokoli důvodu omezen. Má-li být osvojena osoba, která není plně svéprávná, ustanovení § 850 odst. 1 OZ stanoví, že za takovou osobu jedná zákonný zástupce nebo opatrovník, kterého k tomuto účelu jmenuje soud. Samostatné právní jednání je podle důvodové zprávy třeba vyloučit zejména se zřetelem na výjimečnost zdejšího institutu.⁶³ Povinné zastoupení zákonným zástupcem zakotvuje v případě nesvéprávného osvojovaného také BGB (§ 1768 odst. 2 BGB).

V důvodové zprávě k OZ se dále uvádí, že o potřebě zastoupení osoby omezené ve svéprávnosti není pochyb i přesto, že jde o zvláštní statusovou věc, ve které by mohlo být samostatné právní jednání připuštěno. S tímto však nemohu souhlasit. Velký problém spatřuji zejména v tom, že zastoupení je opravdu potřeba vždy, když je osvojovaný omezen ve svéprávnosti, a to bez ohledu na rozsah omezení. Taková úprava podle mého názoru zcela nedůvodně zasahuje do soukromí člověka a jeho svobody samostatně rozhodovat o svých záležitostech, když například pro uzavření manželství zastoupení zákonným zástupcem, resp. opatrovníkem nebude potřeba⁶⁴. Myslím, že by bylo dostatečné, kdyby bylo zastoupení povinné pouze pro osoby, které byly omezeny právě v této oblasti. Mírnější úpravu v případě

⁶³ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vydání. Ostrava: Sagit, 2012. s. 368.

⁶⁴ Samozřejmě za předpokladu, že nedošlo k omezení svéprávnosti ve způsobilosti uzavřít sňatek, viz. § 673 NOZ.

uzavírání manželství nepovažují ani za logickou, neboť s uzavřením sňatku spojuje právní řád mnohem závažnější následky než s osvojením zletilé osoby⁶⁵.

3.7 Souhlas manžela osvojovaného

Druhý odstavec ustanovení § 850 poskytuje ochranu manželů osvojovaného, neboť zajišťuje, aby měl vždy možnost rozhodnout o svém statusovém postavení. Změna rodinně právního postavení jeho osvojovaného, zasáhne jistě také do jeho právní sféry, přičemž nejsou vyloučeny možné negativní důsledky. Osvojení má také právní účinky vůči dětem narozených z manželství, poté co byl jeden z manželů osvojen⁶⁶. Zákon proto poskytuje manželovi osvojeného zvýšenou ochranu, když stanoví, že trvá-li manželství osvojovaného, může být osvojen pouze se souhlasem svého manžela. Souhlas manžela nemůže být nahrazen rozhodnutím soudu.⁶⁷ Právo manžela dát souhlas s osvojením se považuje za právní jednání nerozlučně spjata s jeho osobou, proto mu obecně nemůže být pro toto právní jednání ustanoven ani opatrovník.⁶⁸ Zákon výslovně neupravuje nezbytnost vyslovení souhlasu manžela osvojitele, nicméně při obdobném, resp. přiměřeném použití ustanovení o osvojení nezletilého dítěte, je toto možné dovodit z § 805 OZ.⁶⁹ O použitelnosti tohoto ustanovení není dle mého názoru pochyb, neboť osvojení zasahuje do práv manžela osvojitele ještě ve větší míře než do práv manžela⁷⁰, a je-li tedy tomuto poskytována zvýšená ochrana, je potřeba chránit také manžela osvojitele.

Velkou mezeru v zákoně však spatřuji v případech trvajících registrovaného partnerství jednoho z účastníků řízení o osvojení zletilého. Jelikož jde o právní úpravu zařazenou do druhé části OZ, není možné v souladu s ustanovením § 3020 OZ užít obdobně ustanovení o manželství a právech a povinnostech manželů také pro registrované partnerství a registrované partnery. Podle zákona o registrovaném partnerství je trvalý registrovaný partnerství překážkou pouze pro osvojení dítěte. Osvojení zletilé osoby registrovaným partnerem tak zákonem není výslovně vyloučeno a mělo by tedy být dle mého názoru tedy připuštěno. Zákon o registrovaném

⁶⁵ Takovými následky je například vznik SJM se všemi důsledky s tím spojenými, vč. možnosti vést exekuci na majetek patřící do SJM, jde-li o vymáhání dluhu, který vzniknul za trvání manželství nebo před uzavřením manželství jen jednomu z manželů (§ 42 EŘ), právo manželů vzájemně se zastupovat (§ 696 OZ) nebo právo bydlení jednoho z manželů k bytu nebo domu, ke kterému má druhý z manželů výhradní jiné než závazkové právo umožňující mu v domě nebo bytě bydlet, tj. typicky vlastnické právo (§ 743 OZ).

⁶⁶ SEDLÁK, Petr. ŠMÍD, Ondřej In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 790.

⁶⁷ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vydání. Ostrava: Sagit, 2012, s. 368.

⁶⁸ ZUKLÍNOVÁ, Michaela In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 432.

⁶⁹ SEDLÁK, Petr. ŠMÍD, Ondřej In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 790.

⁷⁰ Jak bude uvedeno níže, osvojitel nenabývá vůči osvojení ani jeho příbuzným žádných majetkových práv, naproti tomu osvojenec se mimo jiné dostává vůči osvojiteli do první dědické třídy, čímž se zmenšuje velikost dědického podílu manžela osvojitele.

partnerství byl naposledy novelizován v roce 2013, tedy až poté, co se stal OZ platným a možnost osvojit zletilou osobu součástí právního řádu České republiky. Chtěl-li tedy zákonodárce vyloučit právo registrovaného partnera osvojit zletilou osobu, měl-tak výslovně učinit prostřednictvím novely zákona. Za dané právní úpravy není možné ani s ohledem na účel a smysl vyloučení osvojení dítěte registrovaným partnerem, čímž je zkráceně a jednoduše řečeno zejména ochrana dítěte před možnými negativními důsledky výchovy dvou osob stejného pohlaví homosexuálně orientovaných a možného vyloučení dítěte ze společnosti jiných dětí, poněvadž taková ochrana zletilé osoby není potřebná, když tato je schopna o své osobě rozhodovat sama. V občanském zákoníku tak mimo jiné chybí výslovné ustanovení, zda je třeba souhlasu partnera osvojitele, resp. osvojovaného, ke kladnému rozhodnutí o návrhu na osvojení zletilé osoby. Mám za to, že by tento souhlas být dán měl, nicméně z čistě jazykového výkladu zákona není takový souhlas podmínkou osvojení. Pravděpodobně tak bude na soudní praxi, aby došla k nějakému obecně platnému závěru.

Zákon dále neupravuje jakou formou je třeba souhlas manžela učinit ani není stanovena speciální poučovací povinnost soudu o účelu, obsahu a důsledcích udělení souhlasu s osvojením. Podle § 450 ZŘS musí být manžel osvojence obligatorně soudem vyslechnut, bude tak zřejmě dostačující udělí-li manžel svůj souhlas právě ústně při jednání. Soud by neměl upustit od výslechu manžela osvojovaného ani v případě, že tento svůj souhlas udělí ještě před ústním jednáním ve věci, například písemným projevem přímo vůči soudu či připojeným k samotnému návrhu na osvojení.⁷¹

Výslovně není upravena ani možnost manžela vzít jednou udělený souhlas s osvojením zpět. Není však pochyb, že takové právo je třeba manželů přiznat, a to až do právní moci rozhodnutí o schválení návrhu na osvojení. Aby bylo zpětvzetí souhlasu právně relevantní, měla by být dodržena minimálně stejná forma, jakou byl souhlas udělen. Pokud již byl proveden výslech manžela, je na místě také to, aby soud manžela osvojovaného po zpětvzetí souhlasu, opětovně vyslechl.⁷²

Souhlas manžela osvojovaného není třeba vyžadovat pouze ve dvou případech. Zaprvé je přípustné schválit osvojení zletilé osoby bez souhlasu manžela osvojovaného, nemůže-li manžel dát souhlas s osvojením proto, že není plně svéprávný (§ 850 odst. 2, druhá věta OZ). Ačkoli to zákon výslovně nestanoví, nemělo by být pochyb o tom, že souhlas manžela z důvodu omezené svéprávnosti může absentovat, pouze pokud byl tento omezen právě v této oblasti. Souhlasu

⁷¹ SEDLÁK, Petr, ŠMÍD, Ondřej In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 790 - 791.

⁷² Tamtéž, s. 791.

manžela není dále potřeba, pokud by jeho udělení bylo spjato s těžko překonatelnou překážkou (§ 850 odst. 2, druhá část druhé věty OZ). Mezi těžko překonatelné překážky patří například nevěstnost manžela osvojence ve smyslu § 66 a násl. OZ, nemožnost zjistit místo pobytu manžela osvojence ani při vynaložení potřebné pečlivosti, zdravotní stav neumožňující mu posouzení otázky osvojení a vyjádření se (např. kóma) apod.⁷³ Bez souhlasu manžela osvojence naopak nebude možno návrhu na osvojení vyhovět pouze proto, že udělení souhlasu je spojeno například se zvýšenými finančními náklady, prodloužením délky řízení nebo technickými komplikacemi⁷⁴. Tyto situace jistě činí řízení o osvojení náročnějším, nicméně takové překážky natolik těžce překonatelné, aby dosahovaly intenzity ve smyslu zákona.

V řízeních o osvojení zletilého, ve kterých není třeba souhlasu manžela osvojitele, poskytuje ochranu manželů osvojitele soud, který musí posoudit, zda osvojení nebude v rozporu s odůvodněnými zájmy tohoto manžela, případně jiných členů rodiny.⁷⁵ Manželů osvojitele nebude ustanoven opatrovník ad hoc, aby za něj souhlas udělil, neboť jde o právní jednání, jež se považuje za spjato výlučně s osobou manžela⁷⁶. K tomuto je zákonem výslovně povolán soud.⁷⁷ Současně je vyloučeno, aby za manžela, který není plně svéprávný, udělil souhlas jeho zástupce či jmenovaný opatrovník.⁷⁸

Z formulace „soud zvláště posoudí“ vyplývá, že soud posoudí případný rozpor se zájmy manžela v rámci samostatného posouzení, nezávisle na ostatních podmínkách pro osvojení zletilého⁷⁹. Posouzení souladu se zájmy manžela provede soud zvláště obezřetně, z pohledu tohoto manžela⁸⁰, jde tak o posouzení přísně individuální⁸¹. Obecně lze uvést například posouzení dopadu osvojení do dědických práv manžela osvojitele⁸².

⁷³ SEDLÁK, Petr, ŠMÍD, Ondřej In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 790 – 791.

⁷⁴ Tamtéž, s. 790 - 791.

⁷⁵ SVOBODA, Karel In SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka, VLÁČIL, David, LEVÝ, Jiří, HROMADA, Miroslav a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 896.

⁷⁶ ZUKLÍNOVÁ, Michaela In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 432.

⁷⁷ Tamtéž, s. 433.

⁷⁸ SEDLÁK, Petr, ŠMÍD, Ondřej In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 792.

⁷⁹ Tamtéž.

⁸⁰ ZUKLÍNOVÁ, Michaela In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 433.

⁸¹ SEDLÁK, Petr, ŠMÍD, Ondřej In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 792.

⁸² Tamtéž.

Ze závěru § 850 odst. 2 OZ vyplývá, že je soud povinen posoudit nejen zájmy manžela osvojitele, jehož souhlas není potřeba, ale také odůvodněné zájmy další členů rodiny. Toto ustanovení však nedopadá na potomky osvojitele, kteří jsou chráněni § 852 OZ⁸³.

Ze samotné dikce zákona je možno vyvodit, že soud je povinen posoudit zájmy manžela osvojitele, resp. jiných členů rodiny z úřední povinnosti, aniž by k tomu bylo potřeba návrhu některého z účastníků řízení o osvojení. Současně je pro tyto účely jistě možné aplikovat vyšetřovací zásadu i přesto, že je řízení o osvojení zletilého je možné zahájit pouze na návrh (§ 446 ZŘS).⁸⁴ Soud tedy provede ke zjištění skutkových okolností rozhodných pro posouzení zájmů manžela osvojitele, resp. jiných členů rodiny, i jiné důkazy, než byly navrženy účastníky řízení (§ 21 ZŘS).

⁸³ SEDLÁK, Petr. ŠMÍD, Ondřej In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 792.

⁸⁴ Tamtéž.

4 Právní následky osvojení

Následující kapitola bude věnována ustanovením § 851 až § 853 OZ, tedy následkům, které se projeví v právní sféře všech zletilých osvojců nezávisle na tom, kterým typem osvojení byli osvojeni. Jedná se o vliv osvojení na příjmení osvojenice, projevy v majetkových právech a důsledky osvojení pro potomky osvojenice.

4.1 Příjmení

První odstavec § 851 OZ stanoví, že osvojení zletilého nemá vliv na jeho příjmení. S osvojením zletilého tak zákon zásadně na rozdíl od osvojení nezletilého (§ 835 OZ) nespojuje změnu příjmení osvojenice na příjmení osvojitelovo. Ex lege se tedy osvojení na příjmení osvojenice neprojevuje. Změna příjmení založená projevem vůle dotčených subjektů osvojení však vyloučena není.

Osvojení je předně umožněno, aby za zákonem stanovených podmínek připojil osvojitelovo příjmení ke svému dosavadnímu příjmení (§ 851 odst. 2 OZ). Trvá-li manželství osvojitele a manželé mají společné příjmení je nezbytný souhlas manžela osvojitele (§ 851 odst. 2, věta za středníkem OZ).

Třetí odstavec § 851 OZ dále stanoví, že trvá-li manželství osvojenice a mají-li manželé společné příjmení, může osvojenec připojit osvojitelovo příjmení jen se souhlasem svého manžela. Jde tedy o obdobnou úpravu jako v případech, kdy žije v manželství osvojitel.⁸⁵

Možnost užívat dvě příjmení v souvislosti s osvojením je jeden z taxativně vymezených případů, kdy se dle českého práva osobě umožňuje užívat více příjmení (§ 70a odst. 1 písm. e) MatrZ). Druhé příjmení může v souvislosti s osvojením získat také nezletilý osvojenec, a to v souladu s § 835 odst. 2 OZ. Z citovaného ustanovení vyplývá, že připojení příjmení v případě nezletilého osvojenice je vázáno na rozhodnutí soudu, kterým bude toto povoleno. Rozdíl od připojení osvojení příjmení zletilým osvojenice spočívá také v tom, že u nezletilého osvojenice ke změně příjmení dochází nutně vždy a připojení příjmení je jen jednou z alternativ.⁸⁶ Zákon o matrikách nerozlišuje, zda k připojení příjmení osvojitele dochází na základě projevu vůle nebo na základě soudního rozhodnutí.⁸⁷

⁸⁵ SEDLÁK, Petr. ŠMÍD, Ondřej In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 793.

⁸⁶ SEDLÁK, Petr. ŠMÍD, Ondřej In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 793.

⁸⁷ Tamtéž.

Ustanovení § 835 odst. 2 OZ se ale částečně uplatní i v případě osvojení zletilého. Neexistuje důvod pro to, aby se pro připojení příjemní zletilého osvojenec uplatnila jiná pravidla než v případě nezletilých⁸⁸, připojení příjmení se tak dle druhé věty citovaného ustanovení může týkat pouze prvního osvojitelova příjmení, má-li tento připojované příjmení. Taktéž platí, že má-li osvojenec již připojované příjmení, může být osvojitelovo příjmení připojeno pouze k prvnímu osvojecovu příjmení.

Připojí-li osvojenec ke svému příjmení osvojitelovo příjmení, nemá tato změna vliv na příjmení osvojecova manžela ani na příjmení osvojecových potomků, resp. na příjmení společných potomků osvojenec a jeho manžela.⁸⁹

Má-li osvojenec vůli užívat napříště pouze osvojitelovo příjmení, tedy zaměnit své dosavadní příjmení za příjmení osvojitelovo⁹⁰, může přistoupit k prosté změně příjmení podle § 72 a násl. MatrZ⁹¹. Změna příjmení je možná pouze na žádost fyzické osoby (§ 72 odst. 1 MatrZ), přičemž se změna příjmení se povolí mimo jiné tehdy, je-li pro to vážný důvod (§ 72 odst. 2 MatrZ). Mám za to, že osvojení spadá právě pod situace, kdy je pro změnu příjmení vážný důvod, ačkoli obecně změna příjmení nemusí s osvojením věcně souviset⁹².

Ani úplná změna příjmení není bez omezení⁹³, neboť trvá-li manželství osvojenec, může být dle § 73 odst. 1 MatrZ změna příjmení povolena pouze na základě souhlasu obou manželů. Na rozdíl od připojení příjmení se záměna příjmení vztahuje také na příjmení manžela osvojenec, resp. na příjmení jejich společných dětí. § 73 odst. 2 MatrZ totiž stanoví, že mají-li manželé společné příjmení a je-li povolena změna příjmení jednomu z nich, vztahuje se tato změna i na příjmení druhého manžela a příjmení jejich nezletilých dětí.

4.2 Následky osvojení v majetkové sféře

Občanský zákoník zachovává pojetí osvojení zletilého jakožto osvojení neúplného, čímž navazuje na totožnou úpravu v zákoně o osvojení z roku 1928. Osvojení není úplné, pokud osvojením ex lege nezanikají všechny právní vazby osvojenec k jeho původní rodině a současně nedochází k úplnému právnímu začlenění osvojenec do rodinných a příbuzenských vazeb

⁸⁸ ZUKLÍNOVÁ, Michaela In ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vydání. Ostrava: Sagit, 2012, s. 333.

⁸⁹ SEDLÁK, Petr. ŠMÍD, Ondřej In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 793

⁹⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana. KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 178.

⁹¹ SEDLÁK, Petr. ŠMÍD, Ondřej In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 794.

⁹² Tamtéž.

⁹³ Tamtéž.

osvojitele.⁹⁴ Neúplnost osvojení zletilého plně reflektuje § 853 OZ, který stanoví, že se zachovává subsidiární vyživovací povinnost mezi osvojencem a jeho předky, resp. potomky a dále, že osvojenec vstupuje vůči osvojiteli do první dědické třídy, nicméně nevstupuje v dědické právo osvojitele vůči jiným osobám. Dědické právo vzniklé osvojení osvojením je tak ze zákona omezeno pouze vůči osobě osvojitele. Právo na výživné a vyživovací povinnost i subjektivní právo dědické jsou tedy skutečně upraveny tak, jak to odpovídá neúplnému osvojení.⁹⁵

Ustanovení § 853 OZ je systematicky zařazeno do společných ustanovení, tudíž je nutné je aplikovat nezávisle na tom, jakým typem osvojení zletilého k osvojení došlo. Osvojení zletilého, které je obdobou osvojení nezletilého, je tedy také osvojením neúplným. Takovou právní úpravu však nepovažuji za zcela správnou. Účelem tohoto typu osvojení má být srovnání sociální reality s realitou právní, kdy se osvojenec po všech stránkách stává součástí osvojitelovy rodiny. Nedokonalost této úpravy se může projevit zcela zjevně v případě osvojení dle § 847 odst. 1 písm. a) OZ, tedy v případě osvojení sourozenecké skupiny. Osvojení nezletilého je koncipováno zásadně jako osvojení úplné⁹⁶, proto nezletilému přirozenému sourozenci osvojence zaniknou veškeré vazby k původní rodině, vč. vyživovací povinnosti a po osvojení bude dědit bez omezení jako jeho dítě (vč. vstupu do dědického práva osvojitele po jiných osobách). Pouze zletilému osvojení tak zůstane subsidiární vyživovací povinnost vůči společným předkům a současně bude omezeno jeho dědické právo vůči osvojiteli jen proto, že již nabyl zletilosti. Na druhou stranu získá zletilý osvojenec oproti nezletilému sourozenci výhodnější postavení v situaci, kdy osvojitel nebude sto jim poskytovat výživné, neboť může uplatnit své podpůrné právo na výživné vůči původní rodině. Pojetí osvojení zletilého, které je obdobou osvojení nezletilého jako neúplné osvojení nepovažuji ani za zcela souladné s tím, že při tomto typu osvojení vzniká příbuzenský vztah mezi osvojencem a členy osvojitelovy rodiny, vč. majetkových práv z toho vyplývajících (§ 849 odst. 1 OZ a contrario).

Jak jsem již uvedla, rozdílně od české úpravy nerozlišuje německý občanský zákoník mezi dvěma typy osvojení, nicméně v taxativně vymezených případech může soud přiznat i osvojení zletilého stejné účinky jako má osvojení nezletilého (§ 1772 BGB). V těchto případech jde poté o úplné osvojení se všemi jeho důsledky. Osvojenec je plně integrován do rodiny osvojitele a současně zanikají jeho právní vazby k původní rodině. Z výše uvedeného je zřejmé,

⁹⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana. KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. České rodinné právo. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita; Doplněk, 2006, s. 279.

⁹⁵ ZUKLÍNOVÁ, Michaela In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michela a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek II. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 436.

⁹⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana. KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 154.

že německou úpravu považují v tomto směru za rozumnější, neboť teprve se stejnými účinky může osvojení zletilého kopírovat osvojení nezletilého a dostat naplno svému účelu.

V obecné rovině vyvolává osvojení zletilého dle německého práva obdobné účinky jako dle OZ.

4.2.1 Výživné

Podle § 853 odst. 1 OZ vyživovací povinnost osvojence vůči jeho předkům nebo potomkům trvá nadále jen tehdy a jen v té míře, nejsou-li jiné osoby, které mají vyživovací povinnost, popřípadě nejsou-li tyto osoby schopny své vyživovací povinnosti dostat. Osvojenec má právo na výživné vůči svým předkům nebo potomkům jen tehdy a jen v té míře, není-li osvojitel s to své vyživovací povinnosti dostat. Výživné je tedy v případě osvojení zletilého „obousměrně“ omezeno, tedy je omezeno jak právo osvojence požadovat výživné, tak povinnost osvojence výživné poskytovat⁹⁷. Omezení výživného se týká předků, ale také potomků, přičemž okruh potomků není nikterak specifikován. Ve smyslu § 853 je ale nutné rozumět pouze ty potomky osvojence, kteří se narodili před osvojením⁹⁸. Opačný výklad by nutně vedl k závěru, že mezi osvojencem a jeho potomky, kteří se narodí, až po osvojení nikdy nevznikne vyživovací vztah. Osvojení zletilého by tak mohlo být prostředkem pro obcházení zákonné vyživovací povinnosti osvojence vůči jeho dětem, resp. k jejímu přenášení na jiné osoby.⁹⁹ Omezení vzájemné vyživovací povinnosti se také nemůže vztahovat na ty potomky osvojence, kteří se sice narodili před osvojením, ale nedali s osvojením souhlas, tudíž pro ně osvojení nemá žádných následků (§ 852 OZ)¹⁰⁰.

Z díkce zákona (§ 853 odst. 1 OZ) lze vyvodit, že vzájemná vyživovací povinnost je stává subsidiární po stránce povinných, resp. oprávněných osob a také po stránce rozsahu vyživovací povinnosti. Vzhledem k elastické povaze vyživovací povinnosti není také vyloučeno, že se její rozsah bude v průběhu času měnit, to znamená, že se například v plném rozsahu obnoví právo osvojence na výživné vůči jeho původním právním rodičům po té, co osvojitel nebude v důsledku ztráty povolání schopen osvojení výživné poskytovat, ačkoli po určitou dobu právo osvojence na výživné vůči jeho původním rodičům neexistovalo.

⁹⁷ SEDLÁK, Petr. ŠMÍD, Ondřej In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 798.

⁹⁸ Tamtéž.

⁹⁹ Tamtéž.

¹⁰⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana. KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 178.

4.2.2 Dědické právo

S okamžikem právních účinků osvojení, tj. ke dni právní moci rozsudku, vstupuje osvojenec vůči osvojiteli do jeho zákonné dědické posloupnosti, a to přednostně do první třídy, což zřejmě bude častým důvodem pro využití tohoto institutu¹⁰¹. Nezávisle na tom jakou formou došlo k osvojení zletilého, tak osvojenec po zůstaviteli dědí v souladu s § 1635 odst. 1 OZ rovným dílem společně s dětmi a manželem osvojitele¹⁰². Osvojenec však nevstupuje v dědické právo osvojitele vůči jiným osobám (§ 853 odst. 2 OZ), což znamená, že zemře-li osvojitel dříve než osoby, po kterých může dědit (např. jeho rodiče) nenabývá osvojenec žádných nároků na pozůstalost po těchto osobách¹⁰³. Na osvojení se rovněž nevztahuje ustanovení § 1635 odst. 2 OZ, které stanoví, že nedědí-li některé dítě, nabývají jeho dědický podíl stejným dílem ostatní zůstavitelovy děti, totéž platí o vzdálenějších potomcích téhož předka¹⁰⁴. Osvojením sice osvojitel přijímá osvojení za vlastního, tedy osvojenec získává právní postavení dítěte osvojitele, avšak nenabývá dědické právo dle druhého odstavce § 1635 OZ, jež je odvozeno od osoby odlišné od zůstavitele – osvojitele.

4.3 Následky osvojení pro potomky osvojení

Osvojení zletilého má ex lege účinky pouze vůči těm potomkům osvojení, kteří se narodili před osvojením (§ 852 první věta OZ). Později narození potomci si mohou zvolit, zda chtějí, aby vůči nim mělo osvojení právních následků, a to prostřednictvím vyjádření souhlasu s osvojením (§ 852 druhá věta OZ). Dle důvodové zprávy¹⁰⁵ byla taková úprava zvolena vzhledem k tomu, že osvojitelovy děti v době osvojení mohou již být plnoletí nebo mít vlastní rodinu, a osvojení by mohlo výrazně zasáhnout do jejich právní sféry, proto by měli mít možnost si vybrat, zda chtějí, aby mělo osvojení vůči nim nějakých účinků.

Zákon ani důvodová zpráva však neřeší otázku, od jakého věku jsou již osvojenecovi potomci schopni udělit samostatně souhlas s osvojením, resp. posoudit jeho důsledky pro vlastní osobu. Mezeru v zákoně je zřejmě nutné překonat za pomoci § 10 odst. 1 OZ, dle kterého je věc potřeba rozhodnout na základě ustanovení, které se týká právního případu co do obsahu a účelu

¹⁰¹ ZUKLÍNOVÁ, Michaela In ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vydání. Ostrava: Sagit, 2012, s. 370.

¹⁰² SEDLÁK, Petr. ŠMÍD, Ondřej In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 799.

¹⁰³ Tamtéž.

¹⁰⁴ Tamtéž.

¹⁰⁵ ZUKLÍNOVÁ, Michaela In ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vydání. Ostrava: Sagit, 2012, s. 369.

nejbližšího. Takovým případem bude udělení souhlasu nezletilého se samotným osvojením¹⁰⁶. Analogicky bude tedy dle § 806 odst. 1 OZ třeba osobního souhlasu každého potomka, který dosáhl alespoň 12 let. Uplatnit bude třeba také druhý odstavec citovaného ustanovení, čili bude soud povinen dítě řádně poučit o účelu, obsahu a důsledcích souhlasu s osvojením. Přičemž z obligatorní poučovací povinnosti soudu, je také možno dovodit, že nezletilý starší dvanácti let by měl udělit souhlas s osvojením při jednání osobně vůči soudu. Za dítě mladší 12 let udělí souhlas opatrovník k tomuto účelu jmenovaný (§ 807 OZ per analogam).

Pokud jde o udělení souhlasu zletilým potomkem, není zajisté třeba klást další podmínky, když to nečiní sám zákon¹⁰⁷. Dle § 448 odst. 1 ZŘS je potom osvojence účastníkem řízení o osvojení a v souladu s § 450 ZŘS jej musí soud obligatorně vyslechnout. Z uvedeného vyplývá, že bude podobně jako v případě udělení souhlasu manželem osvojence, resp. osvojitele dostačující, když potomek osvojence udělí svůj souhlas až v průběhu jednání u soudu¹⁰⁸. Nic však nebrání tomu, aby svůj souhlas udělil písemně.

¹⁰⁶ SEDLÁK, Petr. ŠMÍD, Ondřej In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo* (§ 655–975). *Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 795 – 796.

¹⁰⁷ Tamtéž.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 791, 796.

5 Osvojení, které je obdobou osvojení nezletilého

Následující kapitola bude zaměřena na první ze dvou typů osvojení zletilého, a to osvojení zletilého, které je obdobou osvojení nezletilého. Postupně se budu věnovat jednotlivým situacím, kdy se osvojení zletilého dle § 847 OZ připouští (odst. 1), otázce odůvodněného zájmu rodičů na tom, aby k osvojení nedošlo (odst. 2) a v návaznosti na druhou kapitolu podrobněji rozvedu problematiku obdobného užití ustanovení o osvojení nezletilého (odst. 3).

Tento typ osvojení by měl kopírovat osvojení nezletilého dítěte a mělo by jím být umožněno někoho osvojit ve všech případech, kdy za předchozí právní úpravy bylo osvojení vyloučeno právě jen proto, že potenciaální osvojenec přesáhl hranici osmnácti let věku.¹⁰⁹ Na rozdíl od osvojení nezletilých dětí se nejedná o osvojení úplné, neboť osvojením nezanikají všechny vazby osvojence vůči původní rodině a současně je omezeno jeho dědické právo pouze na osobu osvojitele. Není ale pochyb o tom, že vzniká mezi osvojencem a osvojitelem po právní stránce vztah jako mezi rodičem a dítětem, resp. příbuzenský poměr¹¹⁰.

5.1 Důvody pro osvojení zletilého, které je obdobou osvojení nezletilého

Zákon vymezuje situace, z nichž je patrný úzký vztah mezi osvojencem a osvojitelem, přičemž taková vazba je předpokladem pro osvojení podobně jako při osvojování nezletilých. Konkrétně se jedná o čtyři taxativně vymezené důvody osvojení, kdy pro úspěšnost návrhu na osvojení stačí naplnění jediného z nich. Osvojení zletilého podle § 847 odst. 1 písm. a) /přirozený sourozenec byl osvojen tímž osvojitelem/, písm. c) /osvojitel pečoval o osvojovaného jako o vlastního již v době nezletilosti/ a písm. d) /osvojení dítěte manžela/ OZ mají sloužit zejména k nápravě rodinných vztahů, kdy reálná faktická sociální situace v rodině neodpovídá právnímu vztahu¹¹¹. Důvod osvojení dle § 847 odst. 1 písm. b) OZ potom řeší případy, ve kterých se ať už z jakéhokoli důvodu nepovedlo dokončit zahájené řízení o osvojení nezletilého dítěte do okamžiku jeho osmnáctých narozenin. V návrhu na osvojení zletilého mohou samozřejmě účastníci řízení tvrdit existenci více důvodů pro osvojení, typicky to může být

¹⁰⁹ ZUKLÍNOVÁ, Michaela In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 424.

¹¹⁰ Tamtéž.

¹¹¹ SEDLÁK, Petr. ŠMÍD, Ondřej In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975).* Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 769

například kumulace důvodu dle písm. b) a c), postačuje však naplnění i jediného z nich, což vyjadřuje zákona zcela zřejmě použitím spojky „nebo“ mezi třetím a čtvrtým důvodem.¹¹²

Podle německého občanského zákoníku může soud v řízení o schválení osvojovací smlouvy přiznat na návrh osvojence a osvojitele osvojení zletilého totožné účinky, jako má osvojení nezletilého (§ 1772 odst. 1 písm. a) – d) BGB), ze shodných důvodů, které vypočítává § 847 OZ. Rovněž v Německu je tento výčet taxativní¹¹³.

5.1.1 Přirozený sourozenec byl osvojen tímž osvojitelem

Všechny zákonem stanovené situace, za kterých připadá v úvahu osvojení zletilého, které je obdobou osvojení nezletilého, jsou zpravidla stanoveny ku prospěchu osvojovaného, což je nejvíc patrné v případě osvojení sourozeneckých skupin¹¹⁴. Dle § 847 odst. 1 písm. a) OZ je zletilého možné osvojit, jestliže byl jeho přirozený sourozenec osvojen tímž osvojitelem. Zákon tímto řeší situace, kdy jsou současně osvojitelní sourozenci různého věku a dosud nemohli být osvojeni všichni jen z důvodu zletilosti některého z nich. Citované ustanovení ale samozřejmě nevztahuje pouze na současně (ač v odlišných soudních řízeních) osvojované sourozence, ale také na případy, kdy mají být sourozenci osvojeni postupně. Sourozenci mají mít vůči osvojiteli stejné postavení¹¹⁵, nicméně by měla být vždy náležitě zkoumána stálost a bezvadnost vztahu mezi sourozenci před tím, než bude zletilý sourozenec osvojen¹¹⁶.

Dle autorů komentáře¹¹⁷ bude citované ustanovení v počáteční praxi sloužit zejména k nápravě rozporů mezi právními vztahy a sociální realitou, které vznikly v důsledku absence takového ustanovení v předchozí právní úpravě, kdy byla část sourozenců osvojena jako nezletilá a část sourozenců nabyta zletilosti před tím, než mohla být tímž osvojitelem osvojena. Do budoucna by se mělo jednat o situace, kdy bude osvojitelná např. celá sourozenecká skupina s velkým věkovým rozdílem mezi sourozenci či situace, kdy jeden ze sourozenců nabude plné svéprávnosti před nabytím zletilosti¹¹⁸.

¹¹² SEDLÁK, Petr. ŠMÍD, Ondřej In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdenka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 769.

¹¹³ MAURER, Hans – Ulrich In REBMANN, Kurt. SÄCKER, Franz Jürgen. RIXECKER, Roland a kol. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 8. Familienrecht II*. 4. vydání. Mnichov: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 2002, s. 1394.

¹¹⁴ SMOLÍKOVÁ, Kateřina. Osvojení v návrhu nového občanského zákoníku. *Právní forum*, 2011, roč. 8, č. 7, s. 303.

¹¹⁵ KEMPER, Reiner In SCHULZE, Reiner a kol. *Bürgerliches Gesetzbuch. Handkommentar*. 7. vydání. Baden – Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2012, s. 1957 - 1958.

¹¹⁶ MAURER, Hans – Ulrich In REBMANN, Kurt. SÄCKER, Franz Jürgen. RIXECKER, Roland a kol. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 8. Familienrecht II*. 4. vydání. Mnichov: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 2002, s. 1394

¹¹⁷ SEDLÁK, Petr. ŠMÍD, Ondřej In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdenka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 769 – 770.

¹¹⁸ Tamtéž.

5.1.2 Osvojitel pečoval o osvojovaného jako o vlastního již v době jeho nezletilosti

Osvojení zletilého, které je obdobou osvojení nezletilého se aplikuje také v situacích, kdy mezi osvojitelem a zletilým osvojovaným vznikl obzvláště pevný vztah a osvojovaný se stal již v době své nezletilosti součástí osvojitelovy rodiny a žil v ní¹¹⁹. Zákon stanoví dvě podmínky, jež musí být splněny kumulativně.¹²⁰ Zaprvé musí osvojitel pečovat o osvojovaného jako o vlastního, tedy jde o určitou kvalifikovanou péči, přičemž tato péče musí být vykonávána již v době nezletilosti osvojovaného¹²¹, resp. před nabytím svéprávnosti.

Péče o osvojovaného musí být trvalá v místě bydliště osvojitele, v jeho rodině, nepostačuje pouze častý kontakt či úzké psychické pouto mezi osvojovaným a osvojitelem¹²². Předpokládá se také vůle osvojitele pečovat o osvojovaného jako o vlastního¹²³. Péče by měla odpovídat rozsahu rodičovské odpovědnosti dle § 858 OZ, s výjimkou práv, které náleží výlučně rodičům, čili konkrétně půjde zejména o péči o zdraví dítěte, jeho rozumový, citový, mravní a tělesný vývoj, zajišťování jeho výchovy a vzdělání a také poskytování (minimálně částečně) výživy¹²⁴. Typicky by mělo toto ustanovení řešit situace, kdy rodiče o osvojovaného neprojevovali (téměř) žádný zájem, ale přesto nebyly dány podmínky pro osvojení bez jejich souhlasu, kdy namísto rodičů pečoval o dítě právě osvojitel např. v pozici pěstouna či poručníka¹²⁵.

Taková péče o osvojovaného by neměla být ani přechodná či nárazová. Mělo by se jednat o stabilní dlouho trvající péči, která probíhala v době nezletilosti osvojovaného (zpravidla už dávno¹²⁶). Z formulace zákona „pečoval o osvojovaného již v době nezletilosti“ také vyplývá, že tato péče by měla trvat až do dosažení zletilosti¹²⁷, resp. ve spojení s § 854 OZ do dosažení svéprávnosti. Ze zákona však nevyplývá, zda tato péče musí trvat ještě v době podání návrhu osvojení, tedy zda se má dané ustanovení vztahovat primárně na osvojované ve věku blízkém nezletilosti, kteří dosud žijí s osvojitelem a například z důvodu studia jsou do jisté míry na této péči závislí. Mám ale za to, že by mělo být toto ustanovení aplikovatelné i v případech, kdy je již

¹¹⁹ KEMPER, Reiner In SCHULZE, Reiner a kol. *Bürgerliches Gesetzbuch. Handkommentar*. 7. vydání. Baden – Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2012, s. 1957 – 1958.

¹²⁰ SEDLÁK, Petr. ŠMÍD, Ondřej In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 769 – 770.

¹²¹ Tamtéž.

¹²² MAURER, Hans – Ulrich In REBMANN, Kurt. SÄCKER, Franz Jürgen. RIXECKER, Roland a kol. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 8. Familienrecht II*. 4. vydání. Mnichov: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 2002, s. 1394.

¹²³ SEDLÁK, Petr. ŠMÍD, Ondřej In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 771.

¹²⁴ Tamtéž.

¹²⁵ Tamtéž.

¹²⁶ ZUKLÍNOVÁ, Michaela In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 425.

¹²⁷ SEDLÁK, Petr. ŠMÍD, Ondřej In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 771

osvojovaný soběstačný, neboť i přesto bude naplněn primární účel osvojení – právní přijetí cizí osoby za vlastní.

5.1.3 Takzvané nepravé osvojení

Zletilého je dále možné osvojit v režimu osvojení, které je obdobou osvojení nezletilého v případech, kdy je osvojitelem manžel rodiče osvojovaného (§ 847 odst. 1 písm. d) OZ). Pravděpodobně půjde o nejčastější případy, neboť tzv. nepravé osvojení manželem rodiče, tj. nepravým, nevlastním rodičem¹²⁸, osvojence by měla tvořit až 50 % veškerých osvojení¹²⁹, což je pravděpodobně důsledkem poměrně vysoké rozvodovosti. I tento osvojovací důvod pomůže napříště řešit situace, kdy nemohlo dojít k osvojení již v době nezletilosti osvojovaného jen z důvodu, že byl dán souhlas rodičů, resp. v tomto případě jednoho z rodičů.

Z povahy věci půjde o dva různé případy, a to buď situace kdy rodič osvojovaného uzavře manželství s osvojitelem až v době, kdy je osvojovaný již zletilý a dále situace, kdy byl osvojitel manželem jeho rodiče už v době nezletilosti osvojence, přičemž tyto případy se jistě budou krýt i s případy podle § 847 odst. 1 písm. c)¹³⁰. Ve smyslu zákona však půjde o rovnocenné situace, neboť stanoví jedinou podmínku - aby šlo o manžela rodiče bez dalšího.

K osvojení zletilého v režimu osvojení, které je obdobou osvojení nezletilého však prostý fakt, že jde o osvojení manželem rodiče osvojovaného, nebude dostatečný¹³¹. Řízení o osvojení zletilého je i v těchto případech nutné zkoumat, zda je mezi osvojitelem a osvojovaným vztah jako mezi rodičem a dítětem, resp. alespoň základy tohoto vztahu (§ 795 OZ), jelikož jde o hmotněprávní podmínku osvojení¹³².

Na rozdíl od České republiky je v Německu možné osvojit s účinky osvojení nezletilého rovněž zletilého potomka partnera osvojitele (§ 1772 odst. 1 písm. c) BGB ve spojení s § 9 odst. 7 LPartG). Jak jsem již uvedla výše, mám za to, že taková úprava v českém právu chybí, neboť osvojení zletilého stojí zásadně na vůli osvojovaného být osvojen, proto nevidím důvod, proč by mělo být na překážku, že osvojitel uzavřel registrované partnerství. Následky svého rozhodnutí je zletilý osvojovaný jistě schopen náležitě posoudit.

¹²⁸ MACHOVÁ, Barbora. *Osvojení zletilého: diplomová práce*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2011, s. 41. Vedoucí diplomové práce doc. JUDr. Zdeňka Králíčková, Ph.D.

¹²⁹ ZUKLÍNOVÁ, Michaela In ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 425.

¹³⁰ SEDLÁK, Petr. ŠMÍD, Ondřej In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 772.

¹³¹ Tamtéž.

¹³² Tamtéž.

5.1.4 Řízení o osvojení zletilého bylo zahájeno v době nezletilosti osvojovaného

Posledním důvodem pro osvojení zletilého v režimu osvojení, které je obdobou osvojení nezletilého je situace upravená v § 847 odst. 1 písm. b) OZ, podle kterého je možné osvojit zletilého v režimu osvojení, které je obdobou osvojení nezletilého, jestliže v době podání návrhu na osvojení byl osvojovaný zletilý. Jak bylo již uvedeno, tento důvod se svým účelem odlišuje od důvodů pod písmeny a), c) a d), které byly formulovány tak, aby řešily nesrovnalosti mezi sociální a právní realitou, kdy důvod pod písmenem b) má řešit pouze důsledky nedokončeného osvojovacího procesu. Z tohoto důvodu jsem jej zařadila až na konec této podkapitoly.

Zákon výslovně neřeší otázku, z jakého důvodu nebylo řízení dokončeno, dokud byl osvojovaný nezletilý. Účelem tak může být vyřešení situace, kdy bylo osvojovací řízení zahájeno až příliš pozdě¹³³, teoreticky ale také mohl být osvojovací návrh vzat zpět či zamítnut¹³⁴. Čistě z dikce zákona totiž vyplývá, že rozhodným je pouze okamžik zahájení řízení jakožto jediná podmínka. Dle názoru autorů komentáře¹³⁵, se kterým se ztotožňuji, by mělo toto ustanovení dopadat výhradně na situace, kdy řízení o osvojení nezletilého bylo zahájeno s vážným úmyslem jej i dokončit, avšak jej zpozdila např. prodloužená preadopční péče nebo průtahy řízení.

S ohledem na skutečnost, že řízení o osvojení zletilého je z procesního hlediska upraveno samostatně, s vlastním okruhem účastníků řízení a zahajované výhradně na návrh, není možné po dosažení zletilosti osvojovaného „překlopit“ zahájené řízení o osvojení nezletilého na řízení o osvojení zletilého¹³⁶. Zahájené řízení bude potřeba zastavit pro neodstranitelný nedostatek podmínky řízení spočívající ve ztrátě způsobilosti osvojovaného být účastníkem řízení o osvojení nezletilého dítěte. Řízení o osvojení zletilého musí být poté zahájeno samostatným návrhem.¹³⁷

5.2 Odůvodněné zájmy pokrevních rodičů

Zletilého není možné osvojit v režimu osvojení, které je obdobou osvojení nezletilého, jestliže by to bylo v rozporu s odůvodněným zájmem jeho pokrevních rodičů (§ 847 odst. 2 OZ). Vedle zákazu rozporu s dobrými mravy, který platí u všech osvojení zletilého bez ohledu na typ osvojení, tak zákon pro tento typ osvojení stanoví další překážku¹³⁸.

¹³³ ZUKLÍNOVÁ, Michaela In ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 425.

¹³⁴ SEDLÁK, Petr. ŠMÍD, Ondřej In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 770.

¹³⁵ Tamtéž.

¹³⁶ Tamtéž, s. 771

¹³⁷ Tamtéž, s. 771.

¹³⁸ ZUKLÍNOVÁ, Michaela In ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 425

Ochranu vlastním rodičům osvojovaného poskytuje také BGB, tato je však koncipována mírně odlišně. § 1772 odst. 1 věta druhá BGB stanoví, že nesmí být schválena osvojovací smlouvě přiznány účinky osvojení nezletilého v případě, že by zájmy vlastních rodičů osvojovaného nad takovým ujednáním převažovaly. Poskytování ochrany zájmům vlastním rodičům osvojovaného je na místě, neboť osvojením zanikají příbuzenské vztahy mezi osvojovaným a jeho rodiči a současně není osvojení podmíněno jejich souhlasem. Soud by měl při schvalování osvojovací dohody odděleně posoudit zájmy všech zúčastněných osob, tj. zájmy osvojovaného, osvojitele a rodičů osvojovaného, a vyhodnotit, zda zájmy rodičů osvojovaného na tom, aby nebyla povolena úplná adopce, převažují nad zájmy ostatních, přičemž platí, že pochybnosti jdou k tíži rodičů¹³⁹. Na rozdíl od české úpravy může hrát roli i zájem rodičů na poskytování výživy, neboť úplným osvojením zaniká v plné rozsahu vyživovací povinnost osvojeného dítěte vůči původním rodičům. V české úpravě takový výklad vylučuje úprava podpůrné vyživovací povinnosti osvojence vůči původním rodičům.

Je nade vší pochybnost, že poskytnutí výslovné ochrany zájmům rodičů osvojovaného českou úpravou bylo také motivováno tím, že v případě osvojení zletilého není hmotněprávní podmínkou osvojení udělení souhlasu rodičů (na rozdíl od osvojení nezletilého, kdy může být osvojení neuskutečnitelné právě pro nesouhlas rodičů dítěte), když rodiče toto právo vůči svým dětem ztrácí okamžikem, kdy děti dosáhnou zletilosti, resp. svéprávnosti¹⁴⁰.

Odůvodněný zájem rodičů musí být specifický, nestačí pouhá námitka, že rodiče mají právo, aby je dítě jednou pro vždy respektovalo a nezříkalo se jich.¹⁴¹ Takový zájem bude zpravidla souviset s chováním rodičů v době nezletilosti dítěte, kdy alespoň v minimální rovině plnil své povinnosti vyplývající ze zákona, tj. plnil vyživovací povinnost a nevykonával rodičovskou odpovědnost v rozporu se zájmy dítěte.¹⁴² Legální definice pojmu „odůvodněné zájmy“ není v zákoně obsažena a současně chybí i jakékoli byt' demonstrativní vymezení.¹⁴³ „V obecné rovině lze tvrdit, že zájem na zachování rodinných vazeb a na vzájemné rodinné solidaritě by měl předcházet zániku rodinných vazeb na základě osvojení zletilého v režimu osvojení, které je obdobou osvojení nezletilého. Zájem pokrevních rodičů by měl být reflektován především v kontextu s dobrými mravy, sociální

¹³⁹ MAURER, Hans – Ulrich In REBMANN, Kurt. SÄCKER, Franz Jürgen. RIXECKER, Roland a kol. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 8. Familienrecht II.* 4. vydání. Mnichov: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 2002, s. 1395.

¹⁴⁰ SEDLÁK, Petr. ŠMÍD, Ondřej In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 774.

¹⁴¹ SVOBODA, Karel. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekonstrukci soukromého práva.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 89.

¹⁴² SEDLÁK, Petr. ŠMÍD, Ondřej In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 774.

¹⁴³ Tamtéž.

*realitou, v níž osvojenec žije, a odůvodněným zájmem pokrevních rodičů.*¹⁴⁴ Který zájem je skutečně odůvodněný bude poté nutně posoudit v každém jednotlivém případě samostatně, může jít například o aktuální potřebu osobní péče¹⁴⁵.

Jak uvádí Svoboda¹⁴⁶, efektivní poskytnutí ochrany zájmům rodičů osvojovaného může být v řízení o osvojení problematické vzhledem k tomu, že rodičům není přiznáno postavení účastníků řízení ani jim nejsou přiznány žádné konkrétní procesní nástroje k hájení jejich práv. Mám však za to, že rodičům osvojenec bude vymezen dostatečný prostor k objasnění svých zájmů během jejich obligatorního výslechu (§ 450 ZŘS) a soud bude povinen se s možným rozporem s jejich odůvodněnými zájmy v rozhodnutí o osvojení vypořádat, neboť mu to de facto přikazuje hmotné právo.

5.3 Právní následky

V této podkapitole se budu věnovat právním následkům, které jsou spojeny výhradně s osvojením zletilého, které je obdobou osvojení nezletilého. Bez dalšího se však i k tomuto typu vztahuje čtvrtá kapitola této práce věnovaná právním následkům společným pro všechna osvojení zletilého.

Tento typ osvojení má výrazný vliv na příbuzenské poměry, neboť osvojení zakládá mezi osvojencem, jeho potomky, pokud se k nim vztahují účinky osvojení a osvojitelem a členy jeho rodiny příbuzenský poměr (§ 849 odst. 1 OZ a contrario). Osvojením tak zaniká příbuzenský poměr mezi osvojencem, případně jeho potomky, a jejich původní rodinou, jakož i práva a povinnosti z toho vyplývající (§ 833 odst. 1 OZ per analogam, resp. § 848 odst. 2 OZ a contrario). Ve stanovených případech však zůstává zachovaná, resp. se v budoucnu obnoví vzájemná podpurná vyživovací povinnost mezi osvojencem a jeho předky a potomky (§ 853 OZ). Bez dalšího zanikají práva a povinnosti opatrovníka a poručníka, kteří měli vykonávat určitá práva a povinnosti namísto původních rodičů (§ 833 odst. 1 OZ). § 833 odst. 2 OZ dále stanoví, že v případech tzv. nepravého osvojení se osvojení nedotýká příbuzenského poměru mezi osvojencem a tímto rodičem i jeho příbuznými, ani práv a povinností vyplývajících z tohoto poměru.

¹⁴⁴ SEDLÁK, Petr. ŠMÍD, Ondřej In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 774.

¹⁴⁵ ZUKLÍNOVÁ, Michaela In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 425

¹⁴⁶ SVOBODA, Karel. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekodifikaci soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 89

Z ustanovení § 848 odst. 1 druhé věty OZ je také možno a *contrario* dovodit, že osvojitel nabývá majetkových práv vůči osvojenci, případně jeho potomkům. Osvojitel má tedy například právo na výživné vůči osvojenci a také po něm bude dědit v postavení jeho rodiče.

5.4 Obdobné použití ustanovení o osvojení nezletilého

V návaznosti na druhou kapitolu této práce bych ráda na tomto místě podrobně zaměřila na problematiku obdobného použití ustanovení o osvojení zletilého (§ 847 odst. 3 OZ). Ve smyslu jazykového výkladu by měla být na osvojení, které je obdobou osvojení nezletilého použitelná, všechna ustanovení upravující osvojení nezletilých dětí, vyjma ustanovení § 838 a 839 by tak.¹⁴⁷ S ohledem na smysl jednotlivých ustanovení o osvojení nezletilého dítěte je však zřejmé, že čistě jazykový výklad v tomto případě neobstojí. V opačném případě by docházelo k neuskutečnitelným situacím, proto je nutné v případě analogického výkladu pamatovat také na výkladové ustanovení § 2 OZ¹⁴⁸, které mimo jiné ve druhém odstavci stanoví povinnost vykládat předpisy soukromého práva dle jejich smyslu.

Bez dalšího nebude například použitelný § 802 OZ nebo § 812 OZ vztahující se výhradně k nezletilým dětem, resp. k dětem mladším 12 let. Neaplikovatelná budou také všechny normy, které se nějakým způsobem váží na udělení souhlasu rodičů osvojovaného s osvojením, neboť právo udělit souhlas s osvojením zaniká podobně jako jiná rodičovská práva dle § 856 OZ dosažením plné svéprávnosti, resp. nejpozději zletilostí dítěte. Vedle ustanovení upravujících udělení souhlasu rodičů jako takového (§ 809 až 822 OZ) půjde také o institut okamžité péče, neboť tato je rovněž vázána na udělení souhlasu rodiče s osvojením nebo alespoň na souhlas s okamžitou péčí. Z povahy věci nebude vůbec použitelný § 836 OZ o informační povinnosti osvojitele vůči osvojenci, neboť osvojovaný o osvojení ví od počátku.¹⁴⁹

Příkaz k analogii bude naproti tomu fungovat v případě definice osvojení dle § 794 OZ, kterým je vyjádřena podstata osvojení platná pro institut osvojení obecně. Uplatní se také návrhový princip stanovený § 796 OZ, přičemž s tímto koreluje procesní úprava v § 446 a § 447 ZŘS, ze které vyplývá, že se musí jednat o společný návrh osvojitele a osvojovaného. Osvojením zletilého, které je obdobou osvojení nezletilého, vzniká příbuzenský poměr mezi osvojitelem a členy osvojitelovy rodiny, což se dovozuje a *contrario* z ustanovení § 849 odst. 1 OZ, který vylučuje vznik příbuzenského poměru osvojence vůči rodinným příslušníkům

¹⁴⁷ SEDLÁK, Petr. ŠMÍD, Ondřej In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo* (§ 655–975). *Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 774.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 775 až 776.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 775.

osvojitele v případě osvojení, které není obdobou osvojení nezletilého¹⁵⁰. V případě osvojení, které je obdobou osvojení nezletilého, proto dochází k zápisu osvojitele, resp. osvojitelů, do matriky jako rodiče, resp. rodičů, osvojence namísto dosavadních matrikových rodičů¹⁵¹. Z uvedeného vyplývá, že § 797 OZ je rovněž použitelný. Se zápisem osvojení do matriky souvisí rovněž § 800 odst. 1 OZ. Druhá věta citovaného ustanovení pamatuje na situace, kdy má být osvojitelem tzv. jiná osoba, tj. osoba která není v manželském svazku. V případech, kdy je osvojitelem právě jiná osoba, soud rozhodne též o tom, že se z matriky vypouští zápis o druhém rodiči. Aplikací tohoto ustanovení se zabýval Okresní soud v Hradci Králové při rozhodování o návrhu na osvojení zletilého¹⁵² v situaci, kdy se osvojitelem měl stát vdovec po matce osvojovaného. Okresní soud v Hradci Králové v této věci mimo jiné rozhodl tak, že „*v situaci, kdy manželství osvojitele a matky osvojovaného zaniklo v důsledku úmrtí matky osvojovaného, osvojitel je z pohledu § 800 odst. 1 OZ tzv. jinou osobou. V tomto případě však soud nerozhodne o tom, že se z matriky vypouští zápis o druhém rodiči (matce osvojovaného)*“. Při striktní aplikaci § 800 odst. 1 OZ by totiž došlo k nelogickému důsledku pro účastníky řízení, kdy jim z rodného listu bezdůvodně zmizela matka, resp. babička¹⁵³. Bez dalšího je dále možné aplikovat § 801, 808, 840 až 845 OZ¹⁵⁴.

Část zákona věnovaná osvojení nezletilých dětí dále obsahuje řadu ustanovení, která jsou na osvojení zletilého, které je obdobou osvojení nezletilého, použitelná pouze do určité míry. Kupříkladu § 803 upravující přiměřený věkový rozdíl mezi osvojencem a osvojitelem je nepochybně použitelný, neboť zajišťuje, aby byl mezi nimi „generační rozdíl“ jakožto předpoklad pro vytvoření prostředí, ve kterém vznikne vztah jako mezi rodiči a dětmi. Nicméně osvojení zletilého je právní vztah vznikající ze svobodné vůle obou stran a primárním účelem nebude zajištění výchovy a péče o osvojence. Z těchto důvodů není nezbytné připustit věkový rozdíl mezi osvojitelem a osvojencem menší než 16 let pouze ve výjimečných případech, nýbrž by měl postačit soulad s dobrými mravy jako základní podmínka.¹⁵⁵ Částečně nepoužitelný bude také § 795 OZ, který normuje nejlepší zájem dítěte jako jednu z podmínek osvojení nezletilého dítěte, jelikož nejlepší zájem nezletilého dítěte je nahrazen právě korektivem dobrých mravů.

Spornou se jeví otázka, do jaké míry by se měla aplikovat ustanovení upravující předosvojitelskou péči (§ 827 až 829 OZ). § 847 se péčí před osvojení nikterak nezabývá, tedy ji

¹⁵⁰ SEDLÁK, Petr. ŠMÍD, Ondřej In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 775.

¹⁵¹ SEDLÁK, Petr. Osvojení v NOZ a některé zápisy do matrik. *REKODIFIKACE a PRAXE*, 2013, roč. 1, č. 1, s. 14.

¹⁵² Rozsudek Okresního soudu v Hradci Králové ze dne 24. 4. 2014, sp. zn. 20 C 31/2014

¹⁵³ KAVALÍR, Jakub. 72. Osvojení zletilého. *Soudní rozhledy*, 2014, roč. 20, č. 6, s. 221.

¹⁵⁴ SEDLÁK, Petr. ŠMÍD, Ondřej In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 775.

¹⁵⁵ Tamtéž.

nevyžaduje ale ani nevylučuje. V souladu s předepsaným obdobným použitím úpravy osvojení nezletilých by tedy měla být předosvojitelská péče nařízena. Účelem předosvojitelské péče má být zejména vytvoření takových rodinných pout jaká jsou typická pro zdravou fungující rodinu¹⁵⁶. Její účel spočívá také nepochybně v zajištění osobní péče a výživy osvojovaného. V tom smyslu je naplnění účelu předosvojitelské péče v případě plně svéprávného osvojovaného poměrně obtížné¹⁵⁷. Soud by tak v jednotlivých případech, kdy bude hodnověrně prokázáno, že mezi osvojitelem a osvojovaným existuje vztah jako mezi rodičem a dítětem, mohl upustit od prověřování tohoto vztahu z hledisek stanovených § 827 odst. 1 OZ¹⁵⁸. Vždy by měl soud naopak postupovat dle druhého odstavce § 827 OZ, a sice zjistit, proč se manžel osvojitele nepřipojit k osvojovacímu návrhu, ačkoli s osvojením vyslovil souhlas¹⁵⁹. Samotná předosvojitelská péče je pak i v případě zletilých povinná podle plně použitelného § 829 OZ. Pojem péče o osvojovaného je nutno chápat široce, například ve smyslu péče rodičů o jejich zletilé plně svéprávné dosud studující dítě¹⁶⁰. Osvojiteli však není možné stanovit péči v rozsahu podle § 953 až 957 OZ¹⁶¹. Obsah předosvojitelské péče o zletilého osvojovaného pak bude velice podobný obsahu této péče o nezletilé dítě v případě osvojení osoby sice zletilé, nicméně nikoli plně svéprávné vyžadující komplexní péči odbodnou rodičovské péči¹⁶².

¹⁵⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana. KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 165.

¹⁵⁷ SEDLÁK, Petr. ŠMÍD, Ondřej In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 778.

¹⁵⁸ Tamtéž.

¹⁵⁹ Tamtéž.

¹⁶⁰ Tamtéž.

¹⁶¹ Tamtéž.

¹⁶² SVOBODA, Karel In SVOBODA, Karel. TLÁŠKOVÁ, Šárka. VLÁČIL, David. LEVÝ, Jiří. HROMADA, Miroslav a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 886.

6 Osvojení, které není obdobou osvojení zletilého

Institut osvojení zletilého, které není obdobou osvojení nezletilého, umožňuje osvojit zletilou osobu i v případech, které nemusejí mít výlučně rodinně právní charakter, jako je tomu u předchozího typu osvojení zletilého. Tímto pojetím osvojením zletilého se tak „nový“ občanský zákoník vrací k historickému pojetí osvojení, kdy hlavním účelem osvojení byl zejména přechod majetku, případně zachování rodu. Na těchto principech byl postaven také zákon o osvojení z roku 1928, občanský zákoník tak zakotvením osvojení, které není obdobou osvojení nezletilého, navazuje na poslední úpravu osvojení zletilého, která na našem území v minulosti platila.

6.1 Podmínky osvojení, které není obdobou osvojení nezletilého

Podle § 848 odst. 1 OZ je zletilého možné výjimečně osvojit také z důvodů hodných zvláštního zřetele, není-li to na újmu důležitých zájmů potomků osvojitele nebo potomků osvojovaného, pokud je to přínosné pro osvojitele a osvojence navzájem, nebo v odůvodněných případech alespoň jednomu z nich. Zákon výslovně stanoví, že jde o institut, který by měl být využíván ve výjimečných případech, přičemž stanovuje vedle korektivu dobrých mravů další podmínky, které musejí být splněny, aby mohl být osvojovací návrh úspěšný. Předně zde musejí být důvody zvláštního zřetele vhodné, které osvojení odůvodňují, osvojení nesmí být v rozporu s důležitými zájmy potomků osvojitele nebo osvojovaného a současně zde musí být patrný přínos osvojení.

6.1.1 Důvody zvláštního zřetele hodné

Výjimečnost tohoto typu osvojení vyplývá již ze samotné konstrukce, že zletilého, je možné osvojit v režimu osvojení, které není obdobou osvojení nezletilého pouze, jsou-li dány důvody zvláštního zřetele hodné¹⁶³. Takové důvody by měly spočívat v majetkoprávních nebo sociálních věcech, naopak by tímto typem osvojení nemělo být zajišťováno nahrazování vztahu mezi rodiči a dětmi¹⁶⁴.

¹⁶³ ZUKLÍNOVÁ, Michaela In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 429.

¹⁶⁴ SEDLÁK, Petr. ŠMÍD, Ondřej In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 781 - 782.

V konkrétní rovině si lze pod těmito důvody představit situace, o kterých hovoří důvodová zpráva¹⁶⁵ – osvojitel nemá pokračovatele ve svém vědeckém či řemeslném díle a osvojovaný naopak spatřuje v převzetí takového díla naplnění smyslu svého života¹⁶⁶ nebo nemá nikoho, kdo by mu mohl poskytovat dostatečnou péči v nemoci či ve stáří, přičemž postačí, když jeho potomci jsou nedosažitelní nebo vztahy v rodině jsou natolik rozvrácené, jejich faktická existence naplnění důvodů zvláštního zřetele hodných nevyklučuje.

Důvodem zvláštního zřetele hodným může být také situace, kdy mezi osvojitelem a osvojencem vzniknul vztah jako mezi rodičem a dítěte a chtějí dát tomuto vztahu právní projev, nicméně nejsou splněny podmínky pro osvojení v režimu, které je obdobou osvojení nezletilého¹⁶⁷.

6.1.2 Odůvodněné zájmy potomků

Na rozdíl od předchozího typu osvojení se v případě osvojení, které není obdobou osvojení, nebudou posuzovat zájmy rodičů osvojovaného, nýbrž budou hrát roli zájmy potomků a to jak osvojencových, tak osvojitelových. Rozdílně je také definovaná „kvalita“ zájmů¹⁶⁸, jež musí být porušeny, aby to bylo překážkou úspěšného osvojení. Zatímco v případě zájmů rodičů v případě osvojení, které je obdobou osvojení nezletilého, zákon hovoří o „odůvodněných zájmech“, v případě zájmů potomků pro účely osvojení, které není obdobou osvojení nezletilého, jde o „důležité zájmy“. Z praktického hlediska však v tomto nebude patrně rozdíl, neboť „*odůvodněné zájmy budou obvykle i důležité a důležité zájmy musí být v řízení odůvodněny*“¹⁶⁹.

Důležité zájmy v případě potomků osvojence mohou být jistě (zejména s ohledem na vliv osvojení v dědickém právu) majetkové povahy, zatímco důležité zájmy potomků osvojence budou spíše osobního charakteru, neboť zejména zletilým potomkům může záležet na tom, jaké důsledky bude mít osvojení v jejich statusové sféře¹⁷⁰. Osvojení nebude přípustné při ohrožení důležitých zájmů byť jen potomků osvojitele nebo jen potomků osvojovaného¹⁷¹.

¹⁶⁵ ZUKLÍNOVÁ, Michaela In ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vydání. Ostrava: Sagit, 2012, s. 367 - 368.

¹⁶⁶ ZUKLÍNOVÁ, Michaela In ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 429.

¹⁶⁷ SEDLÁK, Petr. ŠMÍD, Ondřej In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 782.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 781.

¹⁶⁹ Tamtéž.

¹⁷⁰ ZUKLÍNOVÁ, Michaela In ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 429.

¹⁷¹ SEDLÁK, Petr. ŠMÍD, Ondřej In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 781.

6.1.3 Přínos osvojení

Osvojení zletilého, které není obdobou osvojení nezletilého, by mělo být v zásadě pro osvojovaného a osvojitele vzájemně přínosné. V odůvodněných případech se připouští přínos pouze pro jednoho z nich, nicméně takové situace je chápána jako výjimka a musí být náležitě odůvodněna¹⁷². Zejména v případech jednostranné přínosnosti by měl soud vedle skutečného přínosu posuzovat také to, zda nejde ze strany osvojovaného nebo osvojitele o zneužití institutu osvojení a zda by proto neměl být návrh na osvojení pro rozpor s dobrými mravy zamítnut¹⁷³.

Pro posouzení přínosu „*se klade požadavek alespoň na elementární objektivizaci přínosu osvojení*“¹⁷⁴. Osvojení má oběma stranám zásadně přinášet užitek¹⁷⁵, přičemž je zásadně na nich, aby „přínos osvojení“ tvrdili a prokázali, s ohledem na aplikaci vyšetřovací zásady (§ 21 ZŘS) se však prokazování přínosu osvojení musí zabývat i soud z moci úřední¹⁷⁶, neboť přínos jako takový je hmotněprávní podmínkou osvojení, a tedy skutečností rozhodnou pro posouzení věci.

6.2 Právní následky

Osvojení zletilého v režimu, které není obdobou osvojení nezletilého, nevyvolává žádné další právní následky, než která stanoví společná ustanovení (§ 851 až 853 OZ). Oproti osvojení, které je obdobou osvojení nezletilého, jsou právní účinky dokonce omezeny. Podle § 849 OZ nevzniká mezi osvojenci a jeho potomkům příbuzenský poměr vůči členům osvojitelovy rodiny (odst. 1) a současně nepozbývají osvojením práv (a tedy příbuzenských poměrů) ve vlastní rodině (odst. 2). Osvojenci a jeho potomkům, pokud se k nim vztahují účinky osvojení, vzniká příbuzenský poměr pouze vůči osvojiteli a současně pouze vůči jeho osobě nabývá jakýchkoli majetkových práv.

Výslovně se také stanoví, že osvojitel osvojením nenabývá žádných majetkových práv vůči osvojenci a jeho potomkům (§ 849 odst. 2 OZ). Domnívám se však, že by bylo na místě uvažovat o připuštění nějaké formy vyživovací povinnosti v případech, kdy ji není osvojiteli schopen poskytovat nikdo jiný. Taková úprava by také byla v souladu s podmínkou, že má být

¹⁷² SEDLÁK, Petr. ŠMÍD, Ondřej In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 781.

¹⁷³ HRUŠÁKOVÁ, Milana. KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 176.

¹⁷⁴ SEDLÁK, Petr. ŠMÍD, Ondřej In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 782.

¹⁷⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana. KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 177.

¹⁷⁶ SEDLÁK, Petr. ŠMÍD, Ondřej In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHÁLOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 782.

osvojení zásadně oboustranně přínosné. Opačného názoru je Zuklínová, která možný nárok osvojitele na výživné vůči osvojenci považuje ve všech případech za odporující dobrým mravům¹⁷⁷.

6.3 Přiměřené použití ustanovení o osvojení nezletilého

Jak bylo již uvedeno, pro účely osvojení, které není obdobou osvojení nezletilého, se ustanovení o osvojení zletilého použijí přiměřeně (§ 848 odst. 2 OZ). I přes odlišnou úpravu je míra použitelnosti jednotlivých ustanovení mnoha v případech totožná jako v případě osvojení zletilého, které je obdobou osvojení nezletilého (viz. kapitola 5.4), proto se na tomto místě budu zabývat pouze těmi ustanoveními, která vykazují v tomto smyslu odlišnosti.

Nebot' není vytvoření vztahu mezi osvojencem a osvojitelem jako mezi rodičem a dítětem nutnou podmínkou tohoto typu osvojení, není možné použití § 795 OZ. Ani u toho typu osvojení nebude aplikovatelný § 801 OZ, jež zakazuje rozpor se zájmy dětí osvojitele, tentokrát z toho důvodu, že úprava osvojení zletilého, které není obdobou osvojení nezletilého, chrání zájmy potomků subjektů osvojení samostatně. Rovněž nebudou aplikovatelná ustanovení § 827 až 829 OZ, a to s ohledem na skutečnost, že základním smysl preadopční péče tkví vytvoření prostředí pro vznik vztahu mezi osvojitelem a osvojovaným jako mezi rodičem a dítětem nebo alespoň základů takového vztahu. Takový vztah však není předpokladem vzniku osvojení podle § 848 OZ, proto by nařízení preadopční péče nebylo v souladu se smyslem a účelem zákona.¹⁷⁸

¹⁷⁷ ZUKLÍNOVÁ, Michaela In ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 430.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 783 až 785.

7 Závěr

Ve své diplomové práci jsem se věnovala tématu staronového institutu osvojení zletilého, které je v souvislosti s jeho znovuzavedením po rekodifikaci soukromého práva s účinností k 1. 1. 2014 vysoce aktuální. Tato práce je zaměřená primárně na hmotněprávní úpravu zkoumaného institutu podle občanského zákoníku, určitý prostor je ale věnován také procesním otázkám podle zákona o zvláštních řízeních soudních.

Možnost osvojit zletilou osobu byla na našem území tradičně připouštěna již od dob římského práva, avšak po komunistickém převratu bylo z ideologických důvodů osvojení omezeno výhradně na nezletilé děti. „Nový“ občanský zákoník tak navrátil tento institut do českého právního řádu po více než 60 letech, přičemž zásadně mění jeho pojetí. Napříště se osvojení neřadí mezi instituty náhradní rodinné výchovy (i když fakticky zejména v případě osvojení nezletilých se jeho prostřednictvím náhradní rodinné prostředí vytváří), nýbrž je prostředkem statusové změny. Osvojením se rozumí přijetí cizí osoby za vlastní (§ 794 OZ).

OZ rozlišuje mezi dvěma typy osvojení zletilého, a to osvojení zletilého, kterého je obdobou osvojení zletilého (§ 847 OZ) a osvojením zletilého, které není obdobou osvojení zletilého (§ 848 OZ). Každý z těchto typů sleduje odlišný účelem. Účelem osvojení zletilého, které je obdobou osvojení nezletilého, je primárně odstranění rozdílů mezi sociální a právní realitou v rodině osvojitele a osvojovaného, kdy osvojovaný bude v mnoha případech již fakticky součástí rodiny osvojitele, bude mezi nimi vytvořen vztah jako mezi rodičem a dítětem. Naproti tomu druhý typ osvojení zletilého nemusí vždy sloužit k výlučně rodinně právním účelům, postačuje, aby byly dány důvody zvláštního zřetele hodné, pod kterými je možné představit si například získání pokračovatele ve vědeckém či řemeslném díle či zajištění pomoci ve stáří či nemoci.

Domnívám se, že se mi podařilo prokázat, že znovu zavedení možnosti osvojení zletilého bylo velice přínosné. Dovolím si citovat prof. Klokočku, který v odlišném stanovisku k citovanému nálezu ÚS, sp. zn. 6/96, uvedl, že *„je nelogické, aby byly zletilé osoby v možnosti být osvojeny omežovány, když tyto jsou schopny samostatně právně jednat i rozpoznat své zájmy.“* S tímto názorem se plně ztotožňuji a nevidím důvodu, proč by měly být zletilé osoby z osvojení vyloučeny. Prostřednictvím osvojení, které je obdobou osvojení nezletilých je nově možné vyřešit po právní stránce situace, které dosud nebylo možné vyřešit pouze z důvodu dosažení zletilosti osvojovaným. Mnohdy půjde o situace, kdy je osvojovaný již fakticky členem osvojitelovy rodiny a je mezi nimi vytvořen vztah jako mezi rodičem a dítětem. Osvojení zletilého také pomáhá překonat neosvojitelnost určité osoby pro (nedůvodný) nesouhlas rodičů s osvojením. Osvojení

zletilého, které není obdobou osvojení nezletilého, rozšiřuje uplatnění tohoto institutu i další důvody (zvláštního zřetele hodné), které jak již bylo uvedeno, nemusejí mnohdy souviset s rodiněprávními vztahy.

Ve zkoumané právní úpravě však shledávám několik nedostatků. Velice nepřehledná se mi jeví samotná systematika příslušné části zákona, která by byla dle mého názoru přehlednější, kdyby byly příslušná ustanovení, řazena od těch, která platí pro oba typy osvojení a až po nich by následovaly ustanovení specifické pro ten který typ osvojení.

Nevhodné je podle mého názoru pojetí osvojení, které je obdobou osvojení nezletilého, jako osvojení neúplného. Má-li být účelem srovnáním sociální reality s realitou právní, právní integrace osvojovaného do rodiny osvojitele, nevidím důvod, proč by mělo být například omezeno jeho subjektivní dědické právo výlučně na osobu osvojitele, proč by nemělo ex lege docházet ke změně příjmení (i když tato je obecně možná) a ani k zachování subsidiární vyživovací povinnosti (i když tato může být pro osvojovaného výhodná, nicméně vycházím z toho, že cílem má být srovnání osvojení zletilého s osvojením nezletilého). V tomto směru by se česká úprava mohla inspirovat úpravou německou. Podle BGB je osvojení zletilého v případě, kdy mu jsou přiznány účinky osvojení nezletilého, osvojením úplným.

Domnívám se, že největším nedostatkem trpí česká úprava, pokud jde o otázku vztahu osvojení zletilého a registrovaného partnerství. Zákonodárce se nikterak nevypořádal s otázkou, zda je registrované partnerství překážkou pro možnost osvojit zletilého či nikoli. Nevyřešená zůstává také otázka, zda je v případě trvajících registrovaného partnerství, k osvojení potřeba souhlasu osvojencova partnera. Mám za to, že není důvod vyloučit osobu z možnosti být jiným osvojena pouze proto, že uzavřela registrované partnerství. Osvojení však pravděpodobně souhlasem partnera podmíněno nebude, neboť v ustanoveních podle části druhé nelze manželem obdobně rozumět i partnera (viz. § 3020 OZ). I v tomto směru by česká úprava mohla inspirovat německou právní úpravou, neboť souhlas partnera s osvojením je stanoven jako výslovná podmínka. Přípuštěno, aby se registrovaný partner stal osvojitelem dítěte svého partnera (§ 9 odst. 7 LPartG).

Jako hlavní cíl této práce jsem si vytknula podrobit platnou právní úpravu zkoumaného institutu kritické zhodnocení, a to v komparaci s úpravou obsaženou v občanském zákoníku německém, což se mi dle mého názoru podařilo.

8 Seznam použitých zdrojů

8.1 Monografie a učebnice

MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. 2. vydání, Praha: C.H.Beck, 2011. 284 s.

ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy*. Praha: Leges, 2010. 380 s.

KINCL, Jaromír. URFUS, Valentin. SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995. 408 s.

SVOBODA, Emil. *Rodinné právo československé*. 2. vydání. Praha: Československý Kompas, 1946. 140 s.

KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské IV. Právo rodinné*. 3. vydání. Praha: Nákladem spolku československých právníků „VŠEHRD“, 1936. 153 s.

ŠVESTKA, Jiří. *Osvojení v československém právním řádu*. Praha: Universita Karlova, 1973, 108 s.

HRUŠÁKOVÁ, Milana. KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. 368 s.

HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. vydání, Brno: Doplněk, 2006. 400 s.

DAUBNEROVÁ, Alena. *MATRICNÍ ČINNOST po účinnosti nového občanského zákoníku*. 1. vydání. Praha: Linde Praha, 2013. 176 s.

BEZOUŠKA, Petr. PIECHOWICZOVÁ, Lucie. *Nový občanský zákoník. Nejdůležitější změny*. 1. vydání. Olomouc: Anag, spol. s r. o., 2013. 376 s.

SVOBODA, Karel. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekodifikaci soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014. 244 s.

8.2 Komentáře

ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a kol. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl I. §§ 1 – 284*. Reprint původního vydání, Praha: ASPI, 2002. 1192 s.

HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. 1392 s.

ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2012. 752 s.

REBMANN, Kurt. SÄCKER, Franz Jürgen. RIXECKER, Roland a kol. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 8. Familienrecht II.* 4. vydání. Mnichov: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 2002. 2399 s.

SCHULZE, Reiner a kol. *Bürgerliches Gesetzbuch. Handkommentar.* 7. vydání. Baden – Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2012. 2776 s.

SVOBODA, Karel. TLÁŠKOVÁ, Šárka. VLÁČIL, David. LEVÝ, Jiří. HROMADA, Miroslav a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. 1056 s.

8.3 Odborné články a příspěvky ve sborníku

ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Osvojení včera, dnes a zítra.* In DVOŘÁK, Jan, MALÝ, Karel (ed.). *200 let Všeobecného občanského zákoníku.* Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2011, s. 470 – 481.

RADVANOVÁ, Senta. *Osvojení v proměnách společnosti* In DVOŘÁK, Jan, WINTEROVÁ, Alena (ed.). *Pocta Jířímu Švestkovi k 75. narozeninám.* Praha: ASPI Publishing, s. r. o., 2004, s. 245 – 254.

SEDLÁK, Petr. *Osvojení v NOZ a některé zápisy do matrik.* *REKODIFIKACE & PRAXE*, 2013, roč. 1, č. 1, s. 14 – 15.

SMOLÍKOVÁ, Kateřina. *Osvojení v návrhu nového občanského zákoníku.* *Právní forum*, 2011, roč. 8, č. 7, s. 302 – 304.

KAVALÍR, Jakub. *72. Osvojení zletilého.* *Soudní rozhledy*, 2014, roč. 20, č. 6, s. 219 - 221.

8.4 Právní předpisy

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, v platném znění

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, v platném znění

Zákon Německé spolkové republiky ze dne 18. 8. 1896, občanský zákoník (Bürgerliches Gesetzbuch), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 56/1928, o osvojení, v platném znění

Císařský patent ze dne 12. června 1811, obecný zákoník občanský

Zákon č. 120/2001 Sb., exekuční řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu, příjmení a změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon Německé spolkové republiky ze dne 16. Februar 2001, o registrovaném partnerství (Gesetz über die Eingetragene Lebenspartnerschaft), ve znění pozdějších předpisů

8.5 Judikatura

Rozhodnutí Nejvyššího soudu č. RS 1928, viz. SEDLÁČEK, Jaromír In ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi – I. díl*. 1. vydání. Praha: V. Linhart, 1937, s. 896.

Nález Ústavního soudu ze dne 5. 11. 1996, sp. zn. Pl. ÚS 6/96, zveřejněný pod č. 295/1996 Sb.

Rozsudek Okresního soudu v Hradci Králové ze dne 24. 4. 2014, sp. zn. 20 C 31/2014

8.6 Ostatní

ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vydání. Ostarava: Sagit, 2012. 1120 s.

HENDRYCH, Dušan a kol. *Právnícký slovník*. 3. vydání, Praha: C. H. Beck, 2009. 1488 s.

MACHOVÁ, Barbora. *Osvojení zletilého: diplomová práce*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2011. 62 s. Vedoucí diplomové práce doc. JUDr. Zdeňka Králíčková, Ph.D.

9 Abstrakt

Tato diplomová práce se zaměřuje na problematiku osvojení zletilého jako staronového institut českého rodinného, resp. občanského práva. Úvodní část (druhá kapitola) se věnuje historickému vývoji zkoumaného institutu. Vlastní jádro práce je zaměřeno na platnou právní úpravu, ve snaze kriticky zhodnotit její kvalitu, a to v komparaci s německou právní úpravou.

Osvojení zletilého je zakotveno v pátém pododdílu oddílu druhého dílu druhého části druhé OZ, konkrétně v paragrafech 846 až 854, tedy celkem v devíti ustanoveních členěných do čtyř částí. Zkoumaná problematika začíná stanovením zákazu rozporu s dobrými mravy v § 846 OZ. Zákon dále rozlišuje mezi dvěma typy osvojení, a to osvojení zletilého, které je obdobou osvojení nezletilého (§ 847 OZ) a osvojením zletilého, které není obdobou osvojení nezletilého (§ 848 a 849 OZ). Tomuto dělení odpovídá také systematika příslušné části zákona, přičemž následují společná ustanovení (§ 850 až 854 OZ).

Tato práce respektuje rozlišování mezi dvěma typy osvojení zletilého, současně však reflektuje jejich společné rysy, přičemž se nejprve věnuje právě společným otázkám a na závěr přicházejí kapitoly věnované jednotlivým typům osvojení zletilého.

Třetí kapitola (v pořadí první zaměřená na účinnou právní úpravu) se tak věnuje základním otázkám jako je definice základních pojmů – osvojení a zletilost a společným podmínkám pro osvojení zletilého. Následuje kapitola věnovaná právním následkům osvojení a poté již zmíněné kapitoly zaměřené na jednotlivé typy osvojení (kapitola pátá a šestá). Celý text je také provázán komparací s německou úpravou.

10 Abstract

This thesis focuses on the issue of adoption as an adult as old-new institute of Czech family, respectively civil law. The introductory part (chapter two) deals with the historical development of an institute. The main part of thesis is focused on the valid legislation, in an attempt to critically evaluate its quality, in comparison with the German legislation.

Adoption of an adult is enshrined in the fifth subdivision of second section of the second part of Civil Code, specifically in paragraphs 846-854, for a total of nine provisions divided into four parts. Investigated topic begins with the ban contrary to good morals in § 846 OZ. Furthermore, the law distinguishes between two types of adoption, and adoption of an adult, which is similar to the adoption of a minor (§ 847 CC) and the adoption of an adult, which isn't similar to the adoption of a minor (§ 848 and 849 CC). This division corresponds to the systematics of the relevant parts of the Act, while follow common provisions (§ 850-854 CC).

This work respects the distinction between the two types of adoption of an adult, but at the same time reflects their common features, and first deal with common issues and come to the conclusion chapter devoted to the different types of adoption of an adult.

The third chapter (the first focusing on efficient regulation) thus focuses on basic issues such as the definition of basic terms- adoption and majority, and common conditions for the adoption of an adult. Then comes after a chapter devoted to the legal consequences of adoption and then the aforementioned chapters focusing on different types of adoption (Chapter fifth and sixth). The full text is also linked with the comparison with the German legislation.

11 Klíčová slova (Keywords)

Osvojení	Adoption
Osvojení zletilého	Adoption of an adult
Osvojitel	Adopter
Osvojenec	Adoptee
Zletilost	Majority, full age
Svéprávnost	Legal capacity
Dobré mravy	Good manners
Odůvodněné zájmy	Justified interests
Příbuzenský poměr	Family realationship
Výživné	Maintanance
Dědění	Inharitance